

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste Valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Info- ja teadmusjuhtimine

Kertti Merimaa

Infopädevus ja mõistet ümbritsev infoühiskonna diskursus
Eesti infopoliitikat suunavates tekstides

Magistritöö

Juhendaja: Krista Lepik, PHD

Tartu 2018

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	7
1.1 Infopädevuse mõiste kujunemine ja üldised definitsioonid	7
1.2 Infopädevuse mudelid.....	10
1.2.2 ACRLi „Infopädevuse raamistik kõrghariduses“	11
1.2.2 SCONULi „Infopädevuse seitse sammast“	12
1.2.3 Infopädevuse seitse kogemust	12
1.3 Infopädevuse kujutamine poliitilistes tekstides	17
1.4 Ülevaade riikliku infopoliitika mõistest	18
1.5 Uurimisküsimused	19
2. UURIMISTÖÖ METOODIKA	20
2.1 Valim	20
2.2 Meetod	22
3. TULEMUSED	26
3.1 Infopädevuse mõiste väljendamine Eesti riikliku taseme infopoliitilistes strateegilistes dokumentides.....	26
3.1.1 Infopädevus kui tehniline oskus	26
3.1.2 Digipädevuse mõõdetav ja eesmärgipärastatud kujutamine.....	28
3.1.3 Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia alaste oskuste erinevad tasemed	29
3.1.4 Teised infopädevuse väljendused	30
3.1.5 Infopädevuse vormiline kajastamine ning mõiste kasutamise kahel ajaperioodil.....	31
3.2 Infoühiskonna diskursus ja selle mõju infopädevusele Eesti infopoliitikat suunavates tekstides	31

3.2.1 Infoühiskonna kui paratamatu kehtiva reaalsuse ja idealiseeritud sihtkoha diskursus.....	32
3.2.2 Infoühiskonna kui tehnoloogiast sõltuva majandusliku olemi diskursus	33
4. DISKUSSIOON	39
4.1 Infopädevuse mõtestamine infopoliitilistes strateegilistes dokumentides ja selle muutumine ajas	39
4.2 Infopädevust ümbritsevad infoühiskonna diskursiivsed positsioonid infopoliitikat suunavates alusdokumentides	41
4.3 Meetodi kriitika ja edasised uuringud	42
KOKKUVÕTE	44
INFORMATION LITERACY AND THE INFORMATION SOCIETY DISCOURSE IN ESTONIAN STRATEGIC INFORMATION POLICY TEXTS	46
KASUTATUD KIRJANDUS	48
LISA 1	56

SISSEJUHATUS

Kaasaegset informatsioonikeskset ühiskonda nimetatakse tihti infoühiskonnaks. Infoühiskonna all peetakse reeglina silmas sellist ühiskonnakorraldust, kus info on keskne roll majanduse, ülemaailmastumise, elukvaliteedi kasvul ja kodanikkonna arengus (Karvalics, 2007). Infopädevust nähakse ühe aluspädevusena selleks, et infoühiskonnas edukalt hakkama saada, kusjuures viimane ei anna inimesele vaid tehnilisi oskusi infot leida ja kasutada, vaid varustab teda ka laialdase kriitilise maailmavaatega nii teadmiste kui informatsioonile (Saphiro ja Hughes, 1996).

Eestis on infoühiskonna arendamine olnud riiklik strateegiline prioriteet juba 1990. aastatest (EIP 1998, 1998). Runnel ja teised (2009: 30) on esile tõstnud, et Eesti üleminek infoühiskonda on olnud edukas: info- ja kommunikatsioonitehnoloogiad (edaspidi IKT) on lõimitud haridusega, tulemusrikkalt on arendatud e-valitsemist ja virtuaalseid riigiteenuseid, kusjuures viimased on positiivset tähelepanu saanud ka rahvusvaheliselt. Seega võib öelda, et Eestis on riiklikul tasemel infoühiskonna arendamine oluline, kuid pealiskaudse Eesti strateegiliste dokumentidega tutvumise järel tundub, et infopädevus on nendes esindatud tagasihoidlikult.

Et pealiskaudse tutvumise tulemus võib olla petlik, tuleb selleks, et teada kas ja kuivõrd tegelikult infopädevuse arendamine infoühiskonna kontekstis oluline on, viia läbi süsteemsem uurimus, uurides seda, kas ja kuidas infopädevuse mõiste Eesti riiklikes strateegilistes dokumentides esineb. Lisamaks küsimusele ajalise dimensiooni, tuleb uurida sedagi, kas ja kuidas on infopädevuse esinemine ja mõtestamine ajapikku muutunud, võrreldes mõiste kajastamist täna ja varasemalt kehtinud strateegiliste dokumentide vahel. Kuna uurimus lähtub infopädevuse olulisusest just infoühiskonnas, on uurimisobjekti keskseks kohaks infoühiskonnaga seotud poliitika – siinkohal keskendutakse riiklikku infopoliitikat suunavatele strateegilistele dokumentidele. Eelnevast lähtuvalt on käesoleva töö eesmärgiks kaardistada infopädevuse väljendatust ja selle arendamise prioriteetsust infoühiskonna kontekstis ning tulemuste kaudu rõhutada vajadust poliitilise toetuse järele infopädevuse arendamisel.

Infopädevuse kajastatust poliitilistes tekstides on varem uuritud. Sirje Virkus (2003) on andnud üldisema ülevaate infopädevuse kontseptsioonidest Euroopas, muuhulgas ka poliitilises sfääris. Infopädevuse poliitilist olulisust ja selle uurimisvajadust poliitilises sfääris on esitanud näiteks Basili (2011) ja Weiner (2011). Pilerot ja Lindberg (2011) on uurinud, kuidas infopädevust üldiselt poliitilistes tekstides esitatakse ning kas mõiste kannab endas koloniseerivat eesmärki. Whitworth (2011) on aga uurinud sarnaselt käesoleva töö eesmärgile infopädevuse esinemist ja mõtestamist poliitilistes tekstides, otsides vastust uurimisküsimusele, kuidas infopädevust kajastatakse poliitilistes tekstides ning kui võrd on infopädevus riiklikus poliitikas oluline. Virkus (2013) on maininud, et kuigi infopädevus sisuliselt on Euroopa poliitikas esindatud, pole terminit ennast tihti kasutatud. Samas aga on tunnetatud tugev vajadus infopädevuse riikliku poliitilise toetuse järele. Kuna viimased temaatilised uurimused jäävad aastate taha ning ükski neist ei too esile seda, milline roll on infopädevusel Eesti poliitilises agendas, on oluline seda uurida, eriti kuna Eestit võib pidada infoühiskonna arendamisel eeskujuks ja infopädevus on üheks infoühiskonna aluspädevuseks.

Käesolev magistritöö analüüsib Eesti infopoliitikat suunavaid riiklike strateegilisi dokumente (riigi arengut suunavad arengukavad ja strateegiad nt Eesti infoühiskonna arengukava 2020) leidmaks kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodi abiga, kuidas on infopädevuse mõiste valimi dokumentides väljendatud. Et mõiste väljendamist võivad oluliselt suunata mõistet ümbritsevad üldisemad kehtivad mõttestruktuurid, analüüsitakse lisaks infopädevust ümbritsevat infoühiskonna diskursust Eesti infopoliitikat suunavates alusdokumentides, kasutades selleks kriitilist diskursusanalüüsi meetodit.

Magistritöö on oma ülesehituselt jaotatud nelja ossa:

1) Teoreetiline raamistik – antud peatükis antakse ülevaade infopädevuse võimalikest definitsioonidest ja mõistet avavatest mudelitest, aidates sellega ära tunda mõiste esinemist ilma infopädevuse sõna kasutamiseta. Teoreetiliseks keskpunktiks on valitud Bruce'i (1997) infopädevuse seitsme kogemuse mudel. Samuti antakse antud peatükis lühike ülevaade sellest, kuidas infopädevust üldiselt poliitilistes tekstides esitatakse, selgitamaks teksti žanrist tulenevaid eripärasid. Viimasena tuuakse lühike ülevaade riikliku infopoliitika tähendusest, kuna käesolev töö keskendub just infopädevuse kujutamisele infopoliitika kontekstis.

3) Uurimistöö metoodika – antud peatükk on jaotatud kaheks osaks. Esimeses osas selgitatakse uurimistöös järgitud põhimõtteid ja strateegiat valimi koostamisel. Teises osas on selgitatud ja

põhjendatud kaht töös kasutatud analüüsimeetodit: kvalitatiivne sisuanalüüs ja kriitiline diskursusanalüüs.

4) Tulemused – antud peatükis on toodud valimi dokumentide analüüsi tulemused.

5) Diskussioon – antud peatükis on toodud tulemusi kokkuvõtavad järeldused, meetodi kriitika ja soovitused edasisteks uuringuteks.

Töö autor tänab magistritöö juhendajat abi ja toetuse eest, mis uurimuse valmimisel oli hindamatu väärtusega.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Käesolevas peatükis on laiemalt selgitatud uurimistöö teoreetiliseks raamistikuks olevaid infopädevuse ja sellega seotud mõisteid ning mudeleid, et anda ülevaade sellest, kuidas infopädevust mõista võiks. Seejärel on heidetud pilk infopädevuse narratiividele erinevates tekstides, et esile tuua võimalikud eripärad, mis kontseptuaalselt infopädevusega poliitilises tekstides kaasas käivad. Samuti on lühidalt avatud riikliku infopoliitika olemust, et mõista, miks uuritakse just infopoliitilisi tekste.

1.1 Infopädevuse mõiste kujunemine ja üldised definitsioonid

Shirley J. Behrens (1994: 309) on infopädevust kirjeldanud kui abstraktset kontseptsiooni, mis on metafooridele sarnaselt pigem kujutletav-kirjeldav fraas, mida sõnasõnaliselt tõlgendada ja mõista on peaaegu võimatu, kuid sümboolselt võiks tähendada oskust infot kasutada või info kohta teadmise omamist. Et aja jooksul on infopädevuse mõiste läbinud mitmeid muutusi, on järgnevalt antud ajalooline ülevaade infopädevuse mõiste kujunemisest.

Infopädevuse kontseptsioon sai alguse 1970ndatel seotult infoühiskonna ja teadmiste põhise majanduse populariseerimisega, kui majanduses muutusid aktuaalseks kvaternaarne ja viies sektor, kus töö kõige olulisemaks aluseks oli info olemasolu ja selle töötlemine (Webster, 2014). Esialgne infopädevuse kontseptsioon keskenduski infopädevusele töökohal (Zurkovski, 1974), mille järgi on töökohal inforessursside optimaalseks kasutamiseks tehnikad ja oskused info leidmiseks, kasutamiseks ja probleemilahenduseks, hädavajalikud. Infopädevus seega algselt tähendas tehnikaid ja oskusi mida kasutatakse infotöös.

Varajast arusaama infopädevuse tähendusest peegeldab Lee Burchinal (1976), kes eristab oskusi mida infopädev inimene omab: (1) oskused mis peegeldavad info otsimist ja kasutamist; (2) oskused kasutada infot probleemilahendustes ja otsuste tegemisel ning (3) teha mõlemat eelnevalt välja toodut kiirelt ja tõhusalt.

Kui esmalt oli infopädevus aktuaalne peamiselt akadeemilises ja tööalases valdkonnas, siis ajapikku lisandus infopädevuse definitsiooni teisi ideid, mis on omased teistele eluvaldkondadele. Hamelink (1976: 122) oli üks esimestest, kes ühendas infopädevuse mõiste meediapädevusega, kus viitas sellele, et infopädevus aitab vabastada inimest meedia ikkest, sest infopädev inimene suudab temale edastatud sõnumeid töödelda kriitiliselt ning seega olla oma otsustusprotsessides vaba. Infopädevuse emantsipeerivat rolli inimese sotsialiseerimise protsessis on kinnitatud ka hiljem (nt Silverblatt ja Elicieri, 1997; Potter, 2001).

Samuti on infopädevust seostatud inimese ühiskondliku aktiivsusega (Bennett, 2008; Jenkins et al, 2007) leides, et mida info- ja meediapädevam on inimene, seda aktiivsemalt ta ühiskondlikus elus kaasa lööb. Samuti on leitud, et infopädevus meediakirjaoskuseks annab võimaluse marginaalsetele, alaesindatud gruppidele demokraatlikes süsteemides kasutada kriitilist keelt ja massimeediat selleks, et teha oma hääl kuuldavaks ja lükata ümber enda kohta levinud stereotüüpe (Legrande ja Vargas, 2001: 17).

Tehnoloogia tormilise arenguga eelmise sajandi lõpul integreerus infopädevuse mõiste infotehnoloogiaga. Et suurem osa infost digitaliseerus, sai oluliseks eelduseks, et infopädev inimene on ka digitaalselt kirjaoskaja (Pinto et al, 2010: 4), mis tähendab, et lisaks info otsimise, loomise ja kasutamisega seotud oskustele, sai oluliseks infotehnoloogia alaste üldteadmiste ja info- ja kommunikatsioonivahendite kasutamise oskuste olemasolu.

Tänapäeval on infopädevuse defineerimiseks üldiselt kasutusel kaks peamist lähenemist, mis erinevad üksteisest käsitusala poolest, mida infopädevuse all silmas peetakse (Hepworth, 2000; Loyd, 2010a). Kitsamast vaatevinklist mõistetakse infopädevust üldiselt kui mõõdetavat ja õpitavat oskuste ja hoiakute kogu. Klassikaline definitsioon siinkohal oleks Doyle-i (1994: 3) arusaam infopädevast inimesest kui kellestki kes:

- 1) mõistab, et õige ja täielik info on intelligentse otsustamise alus;
- 2) mõistab oma infovajadusi;
- 3) formuleerib vastavalt infovajadustest küsimused, millele vastust otsib;
- 4) suudab identifitseerida info potentsiaalsed asukohad;

- 5) loob efektiivsed info otsimise strateegiad;
- 6) saab info kätte, muuhulgas osates selleks IKT vahendeid kasutada;
- 7) hindab saadud infot;
- 8) korrastab saadud info praktiliseks kasutuseks;
- 9) ühendab uue info juba olemasoleva teadmisega ja
- 10) kasutab uut infot oma probleemilahenduses ja otsuste tegemisel.

Infopädevust mõistetakse vihmavarjuterminina, mille alla kuuluvad digitaalne-, meedia- ja visuaalne pädevus, infooskused, infotöötlus, akadeemiline kirjaoskus, andmekontroll ja andmehaldus (SCONUL..., 2011).

Infopädevust võib veel mõista kui laiemat selgelt kontekstist sõltuvat sotsiaalset praktikat (Lloyd, 2010a: 14) olles seejuures mõjutatud toimise keskkonnas valitsevast ideoloogiast. Kellner ja Share (2005) toovad välja, et infopädevus on oma olemuselt vastuoluline praktika mille olemus kindlasti ei piirdu vaid tekstide või info loomise ja tõlgendusoskustega. Infopädevuse sõltuvust ümbritsevast sotsiaalsest kontekstist on väljendatud korduvalt (nt Simmons, 2005; Andersen, 2006; Kautto ja Talja, 2007; Lloyd, 2006, 2007, 2010b; Sundin, 2008). Seega mõistmaks kirjaoskuseid¹ nende sotsiaalses kontekstis, tuleb mõtestada ümbritsevaid võimusuhteid ja seetõttu analüüsida seda, „kelle“ definitsioonid pädevuse kohta on valitsevad ja „kelle“ definitsioonid seetõttu marginaliseeritud on (Street, 2003).

Street (1985, viidatud Street, 2003 kaudu) on kirjaoskuste puhul, mille alla kuulub ka infopädevus, eristanud autonoomset ja ideoloogilist mudelit. Autonoomne mudel reeglina käsitleb kirjaoskusi iseseisvatena, samal ajal ise mõjutades sotsiaalseid praktikaid ja seda, kuidas inimesed kognitiivselt toimivad. Illustreerivalt võiks see tähendada näiteks seda, et infopädevusega seotud oskused edendavad inimese majanduslikke väljavaateid ja muudavaid teda üldiselt paremaks kodanikuks, vaatamata sellele, millisest keskkonnast ta pärit on (Street, 2003: 77).

Ideoloogilise mudeli kohaselt on kirjaoskused osa sotsiaalsest konstruktsioonist, kus need pole vaid oskuste kogu vaid sotsiaalne praktika ise, kus inimese pädevuse mõtestamine sõltub tema maailmavaatest. Seetõttu pole võimalik kirjaoskusi kunagi üheselt defineerida ja neutraalselt omandada, sest neisse on sisse kirjutatud teatud ideoloogilised ja poliitilised eeldused (Street, 2003: 78). Viimasega nõustub Kapitzke (2003: 56-58), kes arendab mõtet edasi, leides, et

---

¹ Infopädevuse ühendamise kirjaoskuse mõistega tuleb esimese inglise keelsest tõlkest „*information literacy*“ (eesti keeles *infokirjaoskus*), mis näeb infopädevust ühena paljudest võimalikest kirjaoskust defineerivatest pädevustest.

infopädevuse mõtestamisel tuleb arvestada hetkel valitsevaid poliitilist ja sotsiaalseid ideid ning tehnoloogilist arengut, püüdes terminist samas lahutada valdavaid modernistlikke eelduseid.

Eelnevalt toodu viitab sellele, et infopädevuse mõistel puudub tänaseks selge ja ühtne definitsioon. Pigem on viimase defineerimine ja kasutusala olnud olulisel määral mõjutatud mõiste kasutaja maailmavaatest ja koolkonnast. Käesolev magistritöö võtab aluseks arusaama, et infopädevus on sisuliselt enamat kui seotud tehnilised oskused. Siinkohal nähakse infopädevust nii tehniliste oskuste kui sotsiaalse praktikana, kus viimane on mõjutatud inimese vaadetest ning mõjutab ise inimest ja tema toimimist ühiskonnas. Mõtestades infopädevust sotsiaalse praktikana, tekib olukord, kus infopädevuse kajastamise mõistmiseks tuleb pöörata tähelepanu ka mõttestruktuuridele mõiste ümber. Seetõttu käesoleva töö kontekstis käsitletakse infoühiskonna diskursuse mõju infopädevuse väljendamisele.

1.2 Infopädevuse mudelid

Infopädevuse mõiste ühtse definitsiooni puudumine viitab mõiste kompleksele olemusele. Uurijad (nt Virkus, 2003, Bawden, 2001) on toonud välja suurel hulgal erinevaid mõisteid, mis toovad esile infopädevuse erinevaid külgi. Et paralleelselt on kasutusel erinev terminoloogia, siis infopädevuse sisu mõistmiseks võiks pöörduda nähtuse enda kirjeldamise poole. Nähtuse avamiseks ja rakendamiseks on loodud mitmeid mudeleid, mis toovad esile infopädevuse erinevaid külgi. Laia kasutusega (Adams, Gaffney ja Lynn, 2016; Gross ja Latham, 2012; Seiler, Miil ja Lepik, 2012) on näiteks ACRLi poolt loodud „Infopädevuse raamistik kõrghariduses“ (Framework for Information Literacy for Higher Education), aga ka SCONULi „Infopädevuse seitse sammast“ (Seven Pillars of Information Literacy), mis on mitmete autorite tööde teoreetiliseks aluseks (Cope ja Sanabria, 2014; Jones ja Allen, 2012; Sandercock, 2016; Tuisk, 2017; jt.). Neid mudeleid on järgnevalt lühidalt tutvustatud, sest toovad esile seda, kuidas infopädevust oskuste põhjal hinnata ning kuidas erinevad infopädeva inimese oskused üldist infopädevust ja maailma taju mõjutavad. Samuti näitavad mudelid, kuidas infopädevust saab väljendada erinevate pädevuste kaudu. Käesolev töö põhineb aga Christine Bruce'i (1997) „Infopädevuse seitsme kogemuse“ mudelile, mis keskendub vähem mõistes kätkevad pädevustele ning enam võimalikele infopädevuse väljendusviisidele, kus seotud pädevusi nähakse mõiste mõtestamise alusena. Viimast mudelit on kirjeldatud ja analüüsitud pikemalt.

1.2.2 ACRLi „Infopädevuse raamistik kõrghariduses“

ACRL põhiraamistik (Association of..., 2016) esindab lähenemisi infopädevuse mõistmiseks ja paindlikuks rakendamiseks, toomata seejuures välja kindlaid oskusi ning olles seetõttu kohandatav erinevatele valdkondadele. Mudelis on defineeritud kuus infopädevuse alajaotust, millest igaüks esindab seda, kuidas õppija oma teadmisi kasutada saab ja milliseid hoiakuid kujundada, kusjuures iga alajaotus on erinevalt mõistetav vastavalt sellele, kas ollakse infopädevuse ekspert või algaja. Järgnevalt on toodud mudeli kuus alajaotust:

- 1) Mõjuvõim, mis on isiklikult konstrueeritav ja kontekstist sõltuv – esitades seda, et infoallika autoriteetsus kujuneb kasutajast ja olukorrast sõltuvalt. Infopädev inimene mõistab antud alajaotuse puhul neid kriteeriume, mille järgi infoallika/autori mõjuvõimu või tunnustatust hinnata ja eelistab autoriteetsemaid.
- 2) Informatsiooni loomine protsess – antud kontseptsiooni puhul leitakse, et infopädev inimene mõistab, et informatsiooni loomise protsess erineb olenevalt valdkonnast, kusjuures erinevas vormingus informatsiooni tajumine võib erineda. Samuti suudab infopädev inimene väärtustada endale vajalikku informatsiooni.
- 3) Info on väärtus – mille järgi leitakse, et informatsioonil on teatav väärtus, mis tuleneb eesmärgist, milleks info on toodetud. Infopädev inimene vastutab oma loodud informatsiooni eest ja mõistab autoriõiguste austamise vajalikkust.
- 4) Uurimistöö küsimuste püstitajana – toob välja, et uurimuste sisuks on probleemide lahendamiseks ja infovajaduse rahuldamiseks pidevate uurimisküsimuste küsimine
- 5) Uurimistöö kui arutelu – laiendab eelmist jaotust, väites, et uurimus küsimustele vastamisega ei lõppe vaid annab aluse aruteludeks ja uute tõlgenduste leidmiseks. Infopädev inimene mõistab, et probleemidel võib olla mitmeid, teineteist täiendavaid lahendusi.
- 6) Infootsing strateegiline uurimisviisina – esindab arusaama, et infootsing on oma olemuselt mittelineaarne korduv ja paindlik tegevus, kusjuures infopädev inimene oskab otsinguid üles ehitada ja mõistab infosüsteemide ülesehitust.

1.2.2 SCONULi „Infopädevuse seitse sammast“

Sarnaselt eelmisele on ka SCONULi infopädevuse mudel (SCONUL..., 2011) kohaldatav valdkonna vajadustele. Mudel defineerib infopädevuse arendamisel olulised põhioskused, võimed, infokäitumise ja hoiakud. Mudeli kesksel kohal on infomaailma mõiste, mis on näitab kuidas indiviid teatud ajahetkel kogu teda ümbritsevat infot näeb ning peegeldab tema teadmisi ja kogemusi, mille mõjutusel ta endas infopädevuse sambaid arendab. Infopädevaks arenemine infomaailmas on mudeli järgi mittelineaarne protsess, kusjuures erinevate mudelis toodud sammaste areng pole üksteisest sõltuvuses.

Infopädevuse seitse sammast mudeli kohaselt on: (1) identifitseerimine – infopädev inimene tunnetab oma infovajadust, on võtnud vastutuse endale olulise info leidmisel ja uurimisküsimuste sõnastamisel ja kujundab aktiivselt oma õpiharjumusi; (2) ulatuse määramine – infopädev inimene suudab hinnata oma olemasolevaid teadmisi ja infolünki mõistes mis tüüpi infot on tal võimalik saada olles samas valmis võtma kasutusele uusi lahendusi; (3) planeerimine – infopädev inimene valib õige strateegia infootsingul, kasutades selleks erinevaid tehnikaid ja suudab sõnastada otsingu jaoks teemakohaseid võtmesõnu; (4) kogumine – infopädev inimene leiab endale vajalikule informatsioonile juurdepääsu (vajadusel kasutades selleks välist abi) ja mõistab viitamise ja sisukokkuvõtete olemust; (5) hindamine – infopädev inimene oskab kriitiliselt analüüsida uurimisprotsessi ja hinnata/võrrelda viimasega seotud informatsiooni ja andmeid, mõistes allikate asjakohasust ja usaldusväärsust; (6) toimetamine – infopädeva inimese informatsiooni kasutamine on professionaalne ja eetiline; (7) esitamine – infopädev inimene oskab esitada ja rakendada omandatud teadmisi, luues ka ise uut teadmist.

1.2.3 Infopädevuse seitse kogemust

Christine Bruce (1997:114) toob esile, et peamiselt on teaduskirjanduses infopädevust väljendatud kui teatud pädevuste kogu. Samas aga vastavalt inimeste kogemustele ja kontekstile võib infopädevuse mõiste erinevatele inimestele luua erineva tähenduspildi. Toetudes oma uurimusele on Bruce (1997) esitanud „Infopädevuse seitsme kogemuse mudeli²“, mis püüab tuua esile

---

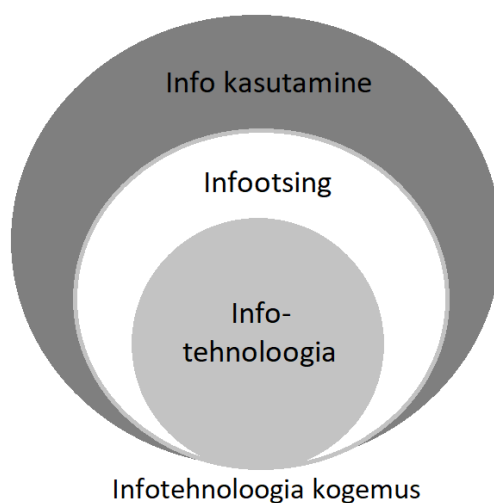
² Tõlgitud vastavalt Virkus, Lepik et al. (2017) õpikule, kus sõna „kogemus“ võib kõlada eksitavalt. Otsetõlkes on mudeli nimeks „Infopädevuse seitse nägu“ mis aga samuti pole piisav, sest infopädevuse uurimise puhul on kasutusel pigem „käsitus“ või „väljendusviis“, millena käesolevas uurimuses toodud seitset „kogemust“ mõista võiks.

infopädevuse fenomeni erinevaid käsitusi. Tema mudel on oma olemuselt laiem, kui enamlevinud infopädevuse mudelid (nagu ACRLi ja SCOUNLi mudel), sest ei esita infopädevust infopraktikate koguna vaid võtab arvesse ka seda, et infopädevusel on erinevaid väljendusviise mis on ise mõjutatud inimese infopraktikatest, kusjuures väljendusviisid mõjutavad üksteist ja on tinglikult hierarhilises suhtes.

Oma mudelis on ta eristanud seitse peamist infopädevuse käsitust, millest igaüks toob esile mõiste eri külje. Nendeks on: infotehnoloogia, info allikate, infoprotsessi, infokontrolli, teadmiste konstrueerimise, teadmiste avardamise ja tarkuse kogemus.

Christine Bruce'i poolt leitud infopädevuse käsitused:

1) **Infotehnoloogia kogemus**, milles infopädevust väljendatakse infotehnoloogia kasutamise oskusena info otsimiseks ja kommunikatsiooniks. Antud käsituse puhul usutakse, et infopädev inimene on see, kes tunneb end vabalt info- ja kommunikatsioonivahendeid kasutamisel ning on vastuvõtlik uutele tehnoloogilistele lahendustele. Kõrvaloleval joonisel (Joonis 1) on näha, et selles käsituses on infopädevuse mõtestamisel kesksel kohal tehnoloogia kasutamine oma infokäitumises (peamiselt vajaliku info leidmiseks), kusjuures tagaplaanile jääb

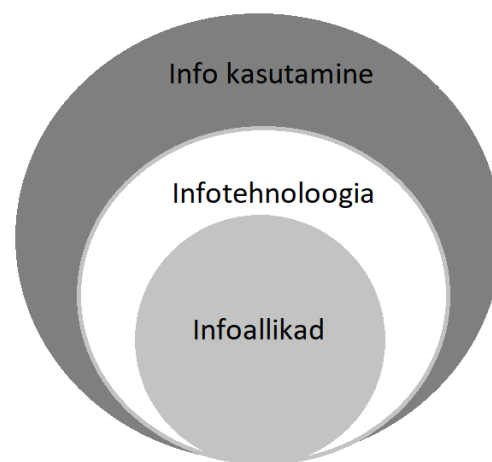

Joonis 1

see, kuidas inimene infot otsib, kasutab või mõistab (Bruce, 1997: 117-119). Infotehnoloogia keskset lähenemist infopädevusele on esitatud ka teiste nimetustega. Nendest laiemalt on levinud näiteks digipädevus või teise sõnaga digitaalne kirjaoskus, mille all mõistetakse suutlikust õppida, töötada, elada ja osa võtta digitaalsest ühiskonnast (JISC, 2014), kusjuures mõista võiks seda kolme aspekti kaudu: digitaalsete võimaluste kasutamise oskus, nende kasutamine oma infokäitumises ja uute võimalustega kaasas käimine (Martin, 2008). Kui Bruce'i toodud kontseptsioonis on esiplaanil info otsimine, siis digipädevuse puhul tuuakse sisse sotsiaalsete praktikate kompetents digimaailmas. Sarnase kompetentsikoguga kasutatakse laialt veel mõistet e-kirjaoskus, multipädevused, tehnoloogiline kirjaoskus, arvutikirjaoskus ning olemuselt peagu identne digipädevusega – IKT (kirja)oskus. Viimane on arenenud just arvutikirjaoskusest, mis eeldas hierarhiliselt esimesel tasemel arvutite tööpõhimõtte mõistmist, teasel tasemel arvutite

kasutamise oskust, kolmandal tasemel programmeerimisoskust ja kõrgeimal tasemel arvutite teaduslikku poolt (Norman, 1984).

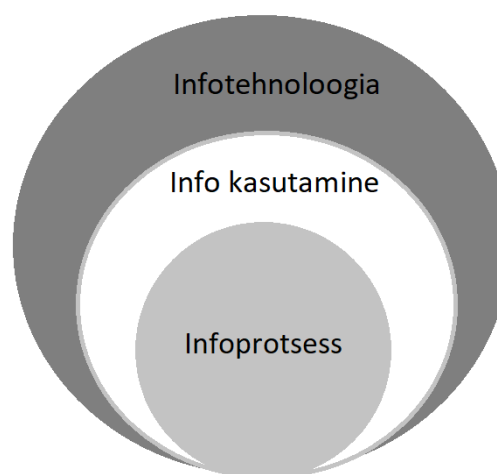
2) **Infoallikate kogemus**, milles infopädevust väljendatakse peamiselt oskuslikku info leidmisena infoallikatest. Infot tunnetatakse olevat objekt väljaspool inimest, mis on talletatud infoallikatesse. Infopädev inimene on antud käsituse kohaselt see, kellel on teadmine sellest, mis infot ta vajab ning millistes infoallikates info talletatud on. Samuti teab ta infoallikate struktuuri, suudab infoallikaid iseseisvalt (või teab millal vajab abi) ja paindlikult kasutada. Joonisel 2 on esitatud, kuidas antud kogemuse kesksel kohal on infoallikad ja tagaplaanile jääb info leidmise kanal (nt infotehnoloogia) ja see kuidas leitud infot kasutatakse (Bruce, 1997: 122). Selline infopädevuse mõtestamise viis on väga sarnane raamatukogupädevuse mõistele, mida on selgitanud Dusenbury (1989), väites, et raamatukogupädev inimene on see, kes suudab teha intelligentse otsuse selle kohta, kuidas oma küsimusele vastust leida (mis infot ta vajab), viia läbi küllaltki efektiivne info-otsing ning teab, millal on vajab info leidmiseks spetsialisti abi.

Infoallikate kogemus

Joonis 2

3) **Infoprotsessi kogemus**, mille järgi tähendab infopädevus infokäitumist või infoprotsessi läbi viimist. Infot tunnetatakse antud kontseptsiooni kohaselt sarnaselt eelmistele inimese välise objektina, kus infoprotsessi läbi viies muudetakse väline informatsioon inimesele kättesaadavaks ja kasutatavaks. Infoprotsess, mis on antud infopädevuse kogemuse keskseks, nagu toodud joonisel 3, tähendab sarnaselt eelmisele kõiki neid tegevusi, mille käigus inimene vajaliku informatsiooni kätte saab. Kogemuse taustale jääb info hilisem kasutamine ja info leidmise kanal.

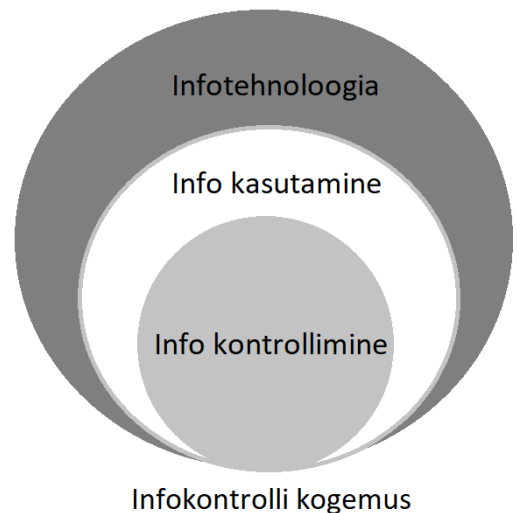

Infoprotsessi kogemus

Joonis 3

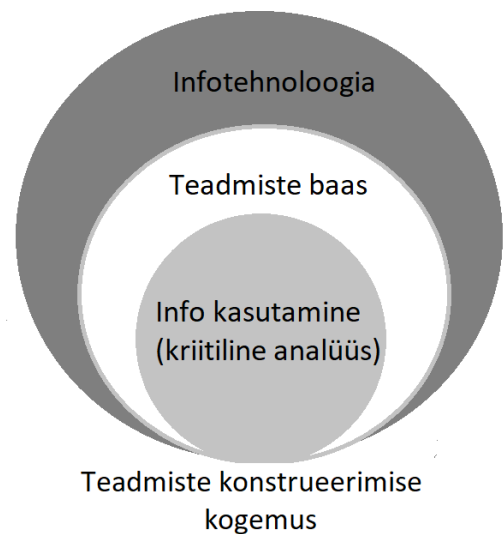
Bruce toob esile, et antud käsituse puhul on oluline see, et inimene tunnetab algul oma infolünki ja infovajadust – neid lünki hakkab ta probleemi lahendamise protseduuri käigus täitma. Antud kontseptsioon on sarnaselt eelmisele väljendatav raamatukogu (kirja)oskuste mõistega.

4) **Infokontrolli kogemus**, mille puhul infopädevust mõtestatakse informatsiooni kontrollimise kaudu. Joonis 4 illustreerib seda, mis on antud käsitusviisi puhul esmatahtis ja mis jääb mõtestamisel tagaplaanile. Keskse kohal on kontroll informatsiooni üle, taustale jääb kontrollitud informatsiooni kasutamine ja infokanalid. Informatsiooni kontrollimise all mõistetakse antud kontseptsiooni puhul vajaliku teabe kogumist ja selle organiseeritud talletamist ja haldamist, et vajalikul hetkel oleks see kättesaadav. Infot, mida hallatakse, nähakse antud kontseptsioonis enamjaolt dokumentidena ja seda võib talletada nii paberil, digitaalsel infokandjatel kui mälus. Infokontrolli oluliseks osaks on info toomine enda mõjusfääri, et see oleks alati kättesaadav ja juhitav. Seotud mõisted, mis infopädevuse kõrval antud kontseptsiooni end kannavad on näiteks info juhtimine, infohaldus ja arhiivioskused.

Joonis 4

5) **Teadmise konstrueerimise kogemus**, mille järgi tähendab infopädevus inimese teadmiste baasi ehitamist huvipakkuvas valdkonnas. Antud kontseptsiooni keskseks osaks on info kasutamine (Joonis 5) ja selle kriitiline analüüs, kusjuures info pole enam inimeseväline objekt vaid omandatav subjektiivne osa inimesest. Tagaplaanile jääb kontseptsioonis juba olemasolev teadmiste baas ja infokanalid (infotehnoloogia). Infopädev inimene käsituse kohaselt otsib endale huvipakkuva informatsiooni, töötleb seda, analüüsib kriitiliselt ning seejärel liidab tulemuse enda olemasoleva teadmisega,

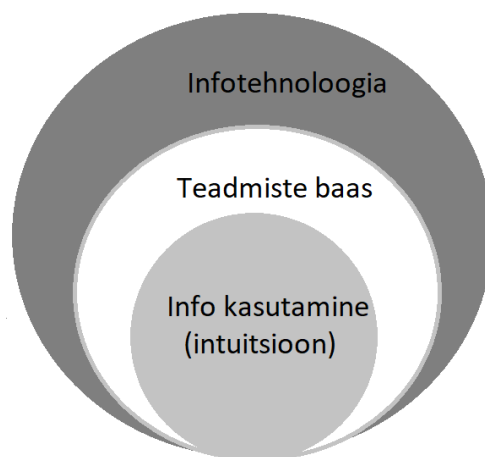

Joonis 5

luues nii enda personaalne vaatenurk valdkonnale. Infopädevus oma olemuselt siinkohal ei tähenda seega niivõrd oskuste kogu vaid muutub oma olemuselt transformatiivseks- infopädevuse strateegiate kasutamise kaudu inimene areneb (Bruce, 1997: 138-143). Mõisted mis antud kontseptsiooniga veel kokku sobivad on kriitiline kirjaoskus (ingl k. *critical literacy*) ja kriitiline mõtlemine, mida mõnikord kasutatakse sarnasuse tõttu infopädevuse sünonüümuna (Allen, 2008: 23) kuid on defineeritud ka kui kommunikatsioonimeediate kasutamist selleks et analüüsida,

kriitiliselt hinnata ja muuta igapäevaelu, sotsiaalseid norme ja valitsevaid süsteeme. Antud kontseptsiooniga sobib veel küllaltki aktuaalne meediapädevuse mõiste, mille all peamiselt mõistetakse emantsipeerivat oskust kriitiliselt hinnata inimest ümbritsevaid sõnumeid (Potter, 2001, Silverblatt ja Elicieri, 1997).

6) **Teadmiste arendamise kogemus**, mille puhul tähendab infopädevus teadmistega töötamist ja selle kaudu isiklike vaadete arendamist nii, et omandatakse uudseid lähenemisi huvipakkuvatele valdkondadele. Infot mõistetakse antud kontseptsioonis eelmistest erinevalt kui juba omandatud osa inimesest, mida laiendatakse ja arendatakse, muu hulgas ka elukogemuse kaudu. Antud lähenemise keskmes (Joonis 6) on info kasutamine (kuid kriitilise analüüsi asemel toimub info kasutamine pigem intuiitiivselt) ja selle taustal on kontseptsiooni osadeks juba olemasolev

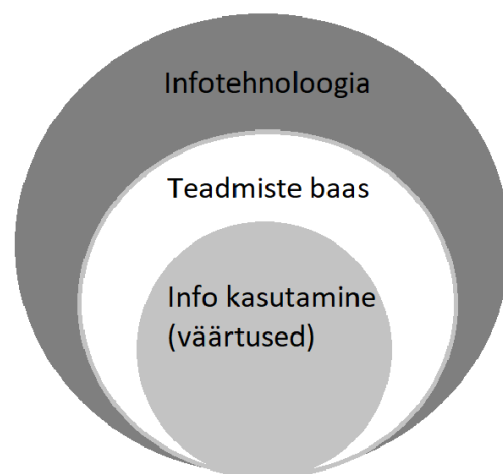

Teadmiste arendamise kogemus

Joonis 6

teadmiste baas ja infotehnoloogia infokanalina. Juba olemasolev teadmine on kontseptsioonis põhialuseks, millele uut teadmist ehitatakse. Teadmiste ehitamise juures on aga oluliseks osaks loomingulisus ja intuitsioon, sest selget strateegiat teadmiste laiendamisel ei eristata (Bruce, 1997: 144-146). Samuti on infokanalid lähenemises teisejärgulised. Antud arusaama illustreerivad lisaks infopädevusele veel mõisted nagu õpioskused, metakirjaoskused, informatsiooni soravus ja visuaalne kirjaoskus, mis kõik keskenduvad olemasolevate teadmiste laiendamisele.

7) **Tarkusekogemus**, mille puhul infopädevust väljendatakse kui info tarka kasutamist teiste heaoluks. Kontseptsiooni eristavaks omaduseks on oma väärtuste sidumine infokasutusega. Info tark kasutamine toimib erinevates kontekstides üldisest otsustamisest teadustegevuseni. Antud lähenemise puhul on kesksel kohal informatsiooni kasutamise eetiline pool (Joonis 7), kus infopädeval inimesel on juba olemas teadmiste baas, millele lisandunud eetilised väärtushinnangud on aluseks info kasutamisel. Informatsiooni või teadmiste baasi laiendamine antud kontseptsioonis pole oluline. Samuti on infotehnoloogial infokanalina pigem

Tarkusekogemus

Joonis 7

perifeerne roll, sest kuigi seda kasutatakse info töötlemisel, ei anna see sisuliselt infopädevusele kontekstis midagi juurde. (Bruce, 1997: 147-150).

Seitse kontseptsiooni on omavahel kaudselt hierarhiliselt seotud, kus kõrgema taseme infopädevuse kogemused eeldavad madalamate kogemuste olemasolu. Hierarhiline struktuuri aitab mõista lisa 1, kust võib näha, et infopädevuse käsitlemine IT oskuste kaudu on kogu mudeli tinglikuks põhjaks – seda seetõttu, et just need oskused annavad ligipääsu infole. Seejärel saab infopädevust kogeda infoallikatega oskuslik olemise kaudu, millest saab edasi liikuda infoprotsessi ja infokontrolli kogemuse kaudu infopädevuse väljendamise juurde, sest infot saab töödelda ja kontrollida alles siis, kui on oskused infot leida ja kätte saada. Info töötamise järel on võimalik infopädevust kogeda teadmiste konstrueerimise kaudu. Viimasel tasemel toimub infopädevuse mõtestamine oma teadmiste laiendamise ja teadmiste targa kasutamise kaudu.

Kuigi toodud käsitused on lõdvas hierarhilises suhtes, ei ole infopädevus oma olemuselt sugugi lineaarne nähtus ning Bruce (1997:150) juhib tähelepanu sellele, et vastupidiselt üldiselt kirjanduses väidetule, ei ole infopädevus niivõrd tehnoloogilise suunitlusega ning samuti ei pruugi infopädevuse defineerimine oskuste komplektina samuti ainuõige lähenemine olla, sest inimese kogemused võivad infopädevuse mõtestamist mõjutada olulisel määral.

1.3 Infopädevuse kujutamine poliitilistes tekstides

Infopädevust mõtestades tuleb arvestada sellega, et mõiste kontseptualiseerimine võib erineva eesmärgiga tekstides oluliselt erineda. Pilerot ja Lindberg (2011) toovad esile, et vastavalt sellele, millises kontekstis infopädevust mõtestatakse, nähakse mõistel olevat erinev fookus ja viis kuidas mõistest aru saadakse ning kuidas sellele lähenetakse: näiteks, kas infopädevuse saavutamine on ise eesmärk või on see hoopis eraldiseisev objekt, mida uurida. Kusjuures poliitiliste tekstide omapära infopädevuse kujutamisel on näha mõistet justkui poliitilist eesmärki ja vahendit teiste poliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Tuominen, Savolainen ja Talja (2005: 330) väidavad, et enamik infopädevuse alaseid tekste on oma olemuselt normatiivsed selgitused selle kohta, milliseid infooskuseid on vaja tänapäevases ühiskonnas hakkama saamiseks.

Pilerot ja Lindberg (2011: 342) toovad välja, et vastupidiselt teaduslikule kontekstile on poliitilistes tekstides infopädevust kirjeldatud ja mõistetud kui pigem normatiivset ja küllaltki selgepiirilist üldiste oskuste kogu. Poliitilistes tekstides on infopädevuse fookus peamiselt

kognitiivne. Mõtestatud on infopädevus nende hinnangul kriitilisele mõtlemisele keskendunud kompetentsidena, mis on kindlasti individuaalsed ja vähemalt mingis osas mõõdetavad. Infopädevust ise seotakse sellisel puhul pigem digitaalsete ja tekstiliste allikatega, mis võib aga esineda erinevates praktikates.

Infopädevuse edendamise prioriteetsust riiklikul tasemel on rahvusvahelistes deklaratsioonides küll sedastatud, näiteks Praha deklaratsioonis (UNESCO: 2003), kuid riiklikes poliitilistes dokumentides infopädevuse mõistet on otseselt kasutatud tagasihoidlikult. Whitworth (2011: 317-318) toob esile, et infopädevust kõrgemal poliitilisel tasemel tekstides on harva mainitud, sest mõistet hõlmatakse reeglina just infoühiskonna agenda osana, mis keskendub oma olemuselt enam IKT oskuste ja -taristu arendamisele. Whitworthi (2011: 333) uurimusest selgus, et Soome oli ainus analüüsitud riikidest, kelle riiklikul tasemel poliitilised tekstid kajastasid otseselt infopädevust, samas kui teistes riikides oli infopädevus esindatud vaid valdkondlikes madalama taseme dokumentides, kusjuures erinevates riikides on infopädevust mõtestatud erinevatest vaatenurkadest lähtuvalt. Infopädevuse puudulikkus sisenemist Euroopa riiklikusse poliitilisse agendasse nendib ka Basili (2011).

1.4 Ülevaade riikliku infopoliitika mõistest

Üleminek industriaalühiskonnast infoühiskonda 20. sajandi teises pooles tõi endaga kaasa infopoliitika mõiste aktualiseerumise. Mõiste enda tähendus aga on ajapikku muutunud vastavalt sellele, kuidas on mõtestatud informatsiooni mõistet ennast (Uverskaja ja Papp, 2011). Kõige varasem näide mõiste kasutamisest tuleb Esimesest maailmasõjast, kui infopoliitikale viidati kui viisile, kuidas riik oma propagandat juhib (Braman, 2011: 2). Riiklik infopoliitika ise sai alguse 1960ndatel, kui infopoliitika kui selline muutus riigi toimimisele oluliseks, sest oluliselt suurenenud andmemahu tõttu muutus vajalikuks hakata tähelepanu pöörama näiteks isikuandmete kaitsele ja valitsusteabele ning sellele, kuidas riik kasutab infotehnoloogia vahendeid (Uverskaja ja Papp, 2011). Et informatsioon ja andmed muutusid sisuliselt rahvuslikuks ressursiks, millest sõltub riiklik heaolu ja areng, tunnetati vajadust riiklikul tasemel luua infoga toimetamise strateegiad, kusjuures esimeseks ametlikuks riiklikuks infopoliitiliseks dokumendiks peetakse Ameerika Ühendriikides 1978. aastal vastu võetud „Rahvuslikku Infopoliitikat“, mis sätestas põhimõtted, mille järgi hakati postindustriaalses ühiskonnas kujundama informatsioonilist taristut (Uverskaja ja Papp, 2011). Infopoliitika sisu ja vorm võib riikide vaheliselt aga erineda.

Sandra Braman (2011: 3) defineerib infopoliitikat järgimiselt: „Infopoliitika on kogum seadustest, määrustest, seisukohtadest ja muudest otsustustest ning tegevustest, millel on mõju ühiskonna koostoimele, sealhulgas informatsiooni loomisele, töötlemisele, infovoogudele, juurdepääsule ja kasutamisele.“

Uverskaja ja Papp (2011) toovad välja, et: „infopoliitika mõiste sõltub lisaks sellele, mida mõeldakse informatsiooni all ja millisel tasemel põhimõtteid välja töötatakse ja otsustes kokku lepatakse, ka kontekstist ja valdkonnast, milles mõistet rakendatakse. Nii võib rääkida hariduse, keskkonna, teaduse, tervishoiu jne. infopoliitikast.“ Kusjuures infopoliitika siinkohal muutub sisuliselt katusmõisteks.

Paljudes riikides, kaasaarvatud Eestis, arvestatakse riikliku infopoliitikana eelkõige infoühiskonna arendamise poliitikat. Näiteks on kirjutatud Eesti infosüsteemi teejuhis, et: „Infopoliitika on riigi halduspoliitika osa ning kajastab riigi toimimise põhimõtteid infoühiskonna loomisel ja nende reguleerimise mehhanisme. Infopoliitika on seotud pea kõikide ühiskonnaelu valdkondadega, riigi arengukavade ja strateegiatega“ (Riigi Infosüsteemi Teejuht, 2018). Eestis on peamiseks infopoliitika põhimõtteid kandvaks dokumendiks infoühiskonna arengukava (hetkel kehtib „Eesti infoühiskonna arengukava 2020), milles on seatud eesmärgid infoühiskonna arendamiseks nii ühiskonnaelus, majanduses kui riigivalitsemises. Oluline on märkida siinkohal, et kuigi keskseks dokumendiks on just infoühiskonna arengukava, siis infopoliitika ise võib olla kajastatud ka teistes valdkondlikes dokumentides, nagu näiteks haridusvaldkonna arengukavades ja kaitsevaldkonna strateegilistes dokumentides.

1.5 Uurimisküsimused

Tulenevalt eespool välja toodud teoreetilistest kontseptsioonidest ja käsitlustest, on püstitanud uurimisküsimused:

- Kuidas on infopädevuse mõiste väljendatud Eesti riikliku taseme infopoliitilistes strateegilistes dokumentides?
- Kas ja kuidas on infopädevuse kajastamine nendes dokumentides aja jooksul muutunud?
- Kuidas on esitatud infoühiskonna diskursus infopädevusega seotult Eesti riiklikes infopoliitilistes strateegilistes dokumentides?
- Kuidas suunab infoühiskonna diskursus infopädevuse kujutamist uuritud tekstides?

2. UURIMISTÖÖ METOODIKA

Käesolevas peatükis selgitatakse uurimistöös järgitud põhimõtteid ja strateegiat valimi koostamisel. Veel selgitatakse ja põhjendatakse kaht töös kasutatud analüüsimeetodit: kvalitatiivne sisuanalüüs ja kriitiline diskursusanalüüs.

2.1 Valim

Magistritöö üheks eesmärgiks on kaardistada infopädevuse väljendatust Eesti infoühiskonna kontekstis, mistõttu keskendutakse töös just infoühiskonnaga seotud dokumentide uurimisele. Leidmaks seda, kuidas on infopädevust riiklikul poliitilisel tasandil kajastatud, on valimisse kaasatud riikliku infopoliitilist strateegiat kandvad ametlikud dokumendid.

Riigi infosüsteemi teejuhis on esitatud, et Eesti infoühiskonna põhimõtted on sätestatud dokumendis „Infopoliitika põhialused“ ning on seotud enamiku ühiskonna valdkondade, riigi strateegiate ja arengukavadega. Samuti annab Riigi infosüsteemi teejuht mõista, et Eesti infopoliitika põhisuund on sätestatud riigi infoühiskonna arengukavas (Riigi infosüsteemi teejuht, 2018). Et alates 2007. aastast on „Eesti infopoliitika põhialused“ dokumendi asemel infoühiskonna arendamise põhidokumendiks just infoühiskonna arengukavad (IÜA 06-13, 2006: 5) siis on läbi viidud uurimuse valimisse kaasatud just infoühiskonna arengukavad ja viimastes viidatud teised seotud valdkondlikud arengukavad. Et oma olemuselt on just arengukavad riikliku poliitika strateegia alusdokumendid, mis suunavad valdkondlike otsuseid, siis tundub mõistlik riiklike infopoliitiliste põhimõtete ja fookuse mõistmiseks pöörduda just arengukavade poole.

Valimit koostades kaasati analüüsi dokumendid, mis vastasid järgmistele teoreetilisest taustast ja uurimisküsimustest lähtuvatele kriteeriumitele:

- 1) Riiklikku arengut suunav poliitiline dokument
- 2) Infopoliitikaga seotud strateegiline dokument
- 3) Kajastab sisuliselt infopädevust või sellele lähendasi teemasid (infopädevuse sõna kasutamist ei nõutud, oluline on sisuline mõiste esindatus)

Selleks, et valimisse kaasata võimalikult igakülgne materjal, tutvuti valimit koostades erinevate infopoliitiliste ja teiste valdkondade riiklike arengukavadega, et leida millistes neist on juttu infopädevusest või lähedastest teemadest. Lisamaks uurimusele ajalist mõõdet, kaasati valimisse ka varasemad, tänaseks kehtetud strateegilised dokumendid. Ajaliselt võrreldi kahte perioodi, täna kehtivad infopoliitilised strateegilised dokumendid, kajastades 2010. aastate infopoliitilisi eesmärke ja viimased eelnevalt kehtinud infopoliitilised dokumendid, mis kajastavad 2000. aastate infopoliitilisi eesmärke.

Esimesele kahele uurimisküsimusele vastuse leidmiseks otsustati valimisse kaasata järgmised dokumendid:

Varasemat perioodi, mis hõlmab Eesti infopoliitika eesmärke eelmisel kümnendil, esindab „Infopoliitika põhialused 2004-2006“; „Eesti infoühiskonna arengukava 2007-2013“ ja sellega seotud ning viimases viidatud teiste valdkondade arengukavad: „Eesti ettevõtluspoliitika 2007-2013“; „Teadmistepõhine Eesti 2007-2013“. Tähelepanu alt on välja jäetud IKT lahenduste kasutuselevõtu strateegiad „Õppiv Tiiger“; „Tiigriülikool 2005-2008“; „Digitaalne Kultuuripärand 2007-2010“ ja „Eesti Lairiba Strateegia 2005-2007“, kuna ühelt poolt keskenduvad antud dokumendid selgelt tehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõtule valdkondades, teisalt pole antud dokumendid enam riigi infosüsteemides kättesaadavad. Küll aga on valimisse kaasatud haridusvaldkonna dokumendid, nagu „Eesti elukestva õppe strateegia 2005-2008“ ja „Üldharidussüsteemi arengukava aastateks 2007-2013“. Viimased dokumendid, kuigi neid pole infoühiskonna arengukavas nimetatud, on mõistlik valimisse kaasata, sest teooria järgi (Uverskaja ja Papp, 2011) on ka valdkondlikud arengukavad infopoliitika osa. Samuti kajastub just haridusvaldkonna strateegiates üldpädevuste (sh infopädevus) arendamise prioriteetid.

Hilisemat perioodi, mis hõlmab 2010ndate aastate infopoliitilisi eesmärke, esindab „Eesti infoühiskonna arengukava 2020“ ja sellega seotud teiste valdkondade arengukavad: „Küberjulgeoleku strateegia 2014-2017“; „Eesti elukestva õppe strateegia 2014-2020“; „Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni (TAI) strateegia 2014–2020“; „Tark ja tegus rahvas 2015-2018“; „Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020“; „Regionaalarengu strateegia 2020“;

„Kohaliku omavalitsuse infoühiskonna arengukava 2015“; „Eesti keele arengukava 2011–2017“ ja „Siseturvalisuse arengukava 2015-2020“.

Avamaks infoühiskonna diskursust, mis infopädevust Eesti infopoliitikat suunavates dokumentides ümbritseb ja mõjutab, on analüüsi kaasatud peamised infopoliitikat kujundanud alusdokumendid, milleks kronoloogiliselt on: „Eesti infopoliitika põhialused“; „Eesti infopoliitika põhialused II 2004-2006“; „Eesti infoühiskonna arengukava 2007-2013“ ja „Eesti infoühiskonna arengukava 2020“. Kuna Eesti infopoliitilised alusdokumendid on küllaltki mahukad, on diskursusanalüüsi lihtsustamiseks valimist välja jäetud infopoliitikaga kaudselt seotud valdkondlikud arengukavad, eeldades, et peamised infopädevust mõjutavad mõttestruktuurid infoühiskonna diskursuses tulevad piisaval määral esile infopoliitilistes alustekstides ning valdkondlikud arengukavad diskursuse uusi külgi esile ei too. Samuti, kuna uurimuse eesmärgi täitmiseks on oluline leida infoühiskonna diskursusele omaseid praktikaid ja mõttestruktuure just infopädevuse mõtestamise kontekstis, siis võivad valdkondlikes arengukavades leitavad teised diskursused (infoühiskonnast lahutatud) analüüsi oluliselt raskendada.

2.2 Meetod

Käesoleva töö uurimisobjektiks on Eesti infoühiskonna strateegilised alustekstid ja alustekstides viidatud valdkondlikud arengukavad.

Läbi viidud analüüs on kahesammuline, sest püstitatud uurimisküsimused vajasisid uurija hinnagul erinevaid lähenemisi vastuste leidmiseks. Esiteks uuriti, kasutades kvalitatiivset sisuanalüüsi meetodit, kuidas on infopädevus Eesti riiklikes strateegilistes dokumentides väljendatud ja kuidas see ajas muutunud on, seejärel pöörati tähelepanu sellele, kuidas on uuritud dokumentides infoühiskonna diskursust esitatud ja kuidas see suunab infopädevuse mõtestamist, kasutades selleks kriitilise diskursusanalüüsi meetodit.

Uurimaks, kuidas on Eesti riiklikes strateegilistest dokumentides infopädevus väljendatud ning kas see on ajas muutunud, kasutati käesolevas töös kvalitatiivset sisuanalüüsi. Seda seetõttu, et kvalitatiivne sisuanalüüs, nagu Kalmus, Masso ja Linno (2015) välja toovad, aitab keskenduda teksti peamistele tähendustele, mida kõige tõenäolisemalt vastuvõtja oluliseks pidada võiks. Meetodi tugevuseks on võimalus analüüsis arvestada teksti latentset sisu, andes uurijale võimaluse tuua välja teksti võimalikku eesmärki ja näiteks autori vihjeid. Analüüsi käigus kodeeriti kõikidest valimisse kaasatud dokumentidest välja need lõigud, mis sisaldasid endas kas otseselt või sisuliselt

viidet infopädevusele või viimasega seotud mõistele. Kodeerimiseks kasutati kvalitatiivse analüüsi tarkvara MAXQDA. Kõik leitud viited kategoriseeriti vastavalt sellele, millisele uurimuse teoreetilises osas välja toodud Bruce'i (1997) seitsmest infopädevuse käsitusest viide vastas. Analüüsis arvestati teoorias väljendatud infopädevuse kujutamist poliitilistes tekstides. Läbivalt peeti silmas, millisesse kahest ajaperioodist dokument kuulus, et märgata võimalikke erinevusi infopädevuse kujutamisel erinevatel ajaperioodidel.

Infoühiskonna diskursuse analüüs põhineb Norman Fairclough välja töötatud kriitilise diskursusanalüüsi meetodil. Diskursusanalüüs tähendab keele uurimist sotsiaalses kontekstis kriitilise ja tõlgendava suhtumisega nii, et selle abil saaks luua sotsiaalse tähenduse süsteeme (Tonkiss, 1998: 245). Ühte diskursusesse kuuluvad tekstid kasutavad kindlaid sõnavaralisi, grammatilisi ja stiililisi väljendeid selleks, et edastatud sõnumit näidata tõese või paratamatusena (Bryman, 2008: 503). Tonkiss toob esile, et keel on korruga nii aktiivne kui ka funktsionaalne vahend selleks, et (taas)luua sotsiaalseid suhteid, identiteete ja ideid (Tonkiss, 1998: 248). Seega võib väita, et diskursusanalüüs võimaldab käepäraselt analüüsida, kuidas keelt ja teksti kasutatakse eesmärgipärase instrumentidena ning seetõttu aitab anda aimu sellest, kus asub käesoleva uurimuse kontekstis infopädevuse kajastamise nõu võimukese ja milliste ideoloogiad ja diskursiivsed praktikad infoühiskonna diskursuses infopädevuse kajastamist suunavad.

Kuigi diskursusanalüüsis pole kindlat teostamise viisi, sest erinevates valdkondades keskendutakse teksti erinevatele külgedele, on Fairclough (1989) oma sotsiokultuuriliste ja diskursiivsete muutuste suhte analüüsis toonud kokku erinevad koolkonnad. Tema meelest on tähtis pöörata tähelepanu ühelt poolt tekstidele endale, ning teisalt nende loomis- ja mõtestamise protsessidele ja ka kommunikatsioonile (ja selle taustale) mis antud tekstidega seotud. Fairclough kriitiline diskursusanalüütiline lähenemine aitab esile tõsta, kuidas on ideoloogiad ja võimusuhted diskursust kujundanud ning milline on seega selle diskursuse konstruktiivne mõju sotsiaalsetele suhetele, uskumustele ja identiteetidele.

Uurimuses kasutatud Fairclough (1989: 26-26) kriitiline diskursusanalüüs eeldab uuritavale tekstile kolmetasandilist lähenemist, milleks on:

- 1) teksti kirjeldamine, kus keskendutakse teksti formaalsetele omadustele;
- 2) tekstis kasutatud diskursiivsete praktikate tõlgendamine, kus keskendutakse tekstiloomele (mis tekstiloomet mõjutab ja milliseid ideid edastada on püütud) ja selle tõlgendamisele vastuvõtja vaatevinklist;

3) keelekasutuse kui sotsiaalse praktika seletamine, milles keskendutakse tekstiga seotud sotsiaalsele taustale, sest valdavad sotsiokultuurilised praktikad mõjutavad ühelt poolt tekstide loomist ja teisalt nende tõlgendamist.

Analüüsi käigus eristati uuritavatest tekstidest kõik lõigud, milles oli väljendatud infopädevust. Et eesmärgiks oli leida just neid infoühiskonna diskursusele omaseid praktikaid, mis potentsiaalselt infopädevuse kajastamist ja mõtestamist dokumentides suunavad, aitas lõikude eraldamine vähendada muude võimalike diskursuste ja diskursiivsete praktikate avastamist, mis uurimusküsimusele vastata ei aita. Seejärel analüüsiti kogutud tekstilõike MAXQDA kvalitatiivse tekstianalüüsi programmi abil.

Esimese analüüsi sammuna, kodeeriti diskursuse keeleliseks kirjeldamiseks tekstist välja näited, mis vastasid Fairclough toodud (1989:112-138) vähemalt ühele kümnest teksti sõnavara, grammatikat ja teksti struktuuri kirjeldada aitavale küsimusele:

1. Missugune kogemuslik väärtus sõnadel on?
2. Missugune suhteväärtus sõnadel on?
3. Millist väljenduslikku väärtust sõnad sisaldavad?
4. Milliseid metafoore kasutatakse? Millised kultuurilised ja ideoloogilised faktorid mõjutavad metafooride valikut?
5. Millist kogemuslikku väärtust grammatilised vormid sisaldavad?
6. Millist suhteväärtust grammatilised vormid sisaldavad?
7. Millist väljenduslikku väärtust grammatilised vormid sisaldavad?
8. Kuidas on (liht)laused ühendatud?
9. Milliseid interaktsiooni konventsioone ehk suhtlustavasid kasutatakse?
10. Missugused on teksti suuremad struktuurid? Missuguses järjekorras käsitletakse alateemasid, põhjusi, tagajärgi jne? Mis teemad on olulisemad, esile tõstetud? Millest räägitakse esmajärjekorras, millest viimases järjekorras ja millest ei räägita üldse? (Kalmus, 2015)

Kodeeritud tekstilõikudest leiti, kuidas tekstis on väljenduslikult ja vormiliselt esitatud infoühiskonna diskursus. Seejärel analüüsiti eraldatud tekstilõike eesmärgiga eristada teksti loomise eripärasid ja intertekstuaalsust, mõistmaks kuidas teksti tõlgendada võiks ning miks tekst just sellisena loodi. Viimase sammuna uuriti, kuidas tekstilõigud on mõjutatud ja ise mõjutavad neid ümbritsevat sotsiaalset reaalsust, ühiskonnakorda ja valitsevaid ideoloogiaid.

Antud uurimistöö on avastava iseloomuga. Uurimus algas dokumentide kvalitatiivsest analüüsist, mis tuvastas, kuidas infopädevust on valimisse kaasatud tekstides väljendatud ja kas see on ajas muutunud. Seejärel viidi läbi diskursusanalüüs, mille abil leiti peamised tekstilised väljendid ja

diskursiivsed praktikad, mis infoühiskonna diskursust defineerivad, et anda aimu sellest, kas ja kuidas on viimased on suunanud infopädevuse kajastamist uuritud tekstides.

3. TULEMUSED

Käesolevas peatükis on esitatud magistritöö analüüsi tulemused. Esimesena tuuakse välja läbi viidud kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemused, vastates uurimisküsimustele, kuidas on infopädevust väljendatud uuritavates tekstides ja kas, ning kuidas see aja jooksul muutunud on. Seejärel esitatakse diskursusanalüüsi tulemused vastates uurimisküsimusele, kuidas on väljendatud uuritud tekstides infoühiskonna diskursus ja kuidas see infopädevuse kajastamist mõjutab.

3.1 Infopädevuse mõiste väljendamine Eesti riikliku taseme infopoliitilistes strateegilistes dokumentides

Järgnevalt on viies alapeatükis toodud kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemused, avades koos tulemusi illustreerivate näidetega seda, kuidas infopädevust uuritud tekstides on väljendatud ning kas ja kuidas on mõiste kujutamine ajas muutunud.

3.1.1 Infopädevus kui tehniline oskus

Kvalitatiivse sisuanalüüsi põhjal selgus, et kõik analüüsitud dokumendid esindasid arusaama, mille kohaselt just digitaalne kirjaoskus, digipädevused ja IKT (baas)oskused on need (sisuliselt sama oskuste kogu), mis annavad vajaliku kompetentsi infoühiskonnas hakkama saamiseks. Veidi erinevalt küll on Eesti infopoliitika põhialustes (näide 1) esile toodud infokirjaoskuse olulisus, mida võiks pidada infopädevuse sünonüümiks³. Samas aga terminit ümbritsev kontekst viitab

---

³ Kuna infopädevuse termin inglise keele tõlgituna on *information literacy* e. infokirjaoskus.

siiski sellele, et infokirjaoskusena nähakse kas otseselt elementaarset interneti kasutamise oskust või laiemalt IKT-ga seotud oskusi.

(Näide 1) „Suurendatakse laiapõhjalist elanikkonna koolitust infoühiskonnas toimetuleku tagamiseks ja infotehnoloogiliste lahenduste kasutamise võimaldamiseks. [mille esimeseks alameesmärgiks on:] Infokirjaoskuse arendamine. Enamus täiskasvanuid oskavad vähemalt elementaarsel tasandil interneti kasutada. Arvutipõhise õppe oluline laiendamine.“(EIP 1997)

Järeldust, et Eesti infopoliitilises strateegias on fookus suunatud just tehnilistele IKT-oskustele, kinnitasid lisaks varasematele strateegilistele põhialustele hilisemadki infoühiskonna arengukavad. Näiteks toob Eesti infoühiskonna arengukava 2013 ühe strateegilise eesmärgina välja:

(Näide 2) „riiklikud õppekavad kõigis valdkondades on kaasajastatud tagamaks infoühiskonnas ja teadmispõhises majanduses hakkama saamiseks vajalik tehnilis-tehnoloogiline kompetentsuse“ (IÜA 2013: 3)

Arusaam, et just digipädevused on need, mida infoühiskonnas toimimiseks vaja on, pole ajas eriti muutunud. Püsivalt on nii varasemates infoühiskonna alusdokumentides (näide 1) kui ka näiteks värskeimas „Infoühiskonna arengukava 2020“ välja toodud (näide 3), et just IKT-baasoskused on riiklikul tasandil olnud prioriteetses rollis:

*(Näide 3) „**IKT-baasoskuste** omandamine on olnud pidev prioriteet nii inimeste endi kui ka riigi ja erasektori jaoks. Ettevõtete vedamisel ja riigi osalusel on viidud ellu digitaalse kirjaoskuse suurendamisele suunatud kampaaniaid ja koolitusi, nagu interneti kaasamise projekt „Ole Kaasas!“ (IÜA 2020: 16)*

Kusjuures sama võib näha valdkondlike arengukavade ja strateegiate puhul. Näiteks „Elukestva õppe strateegias 2020“ (näide 4) nähakse samuti just digipädevusi infoühiskonna peamise pädevusena:

(Näide 4) „Digipädevused on valmisolek kasutada digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuvast teadmishiskonnas nii töökohal, õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui kogukondades suheldes.“(EÕS 2020: 24)

Nii võib järeldada, et infopädevus Eesti infopoliitikas on esindatud vastavalt Bruce'i (1997) toodud esimesele infopädevuse kategooriale, kus oluliseks on just infotehnoloogilised oskused selleks, et infot leida. Samas aga see, kuidas infot kasutatakse pole eriti oluline. Infopädevuse esindatust dokumentides võib näha Pilerot ja Lindbergi (2011) esitatud mõõdetavate oskuste

koguna. Mõõtmiskaalaks siinkohal tundub olevat see, kas inimene saab infoühiskonnas hakkama ning kas ta oskab kasutada interneti.

3.1.2 Digipädevuse mõõdetav ja eesmärgipärastatud kujutamine

Interneti kasutamise kompetentsi mõõdikud ise on aga ajapikku muutunud. 2006. aastal valminud infoühiskonna arengukava eesmärgiks oli see, ühiskonna liikmed kasutaksid digitaalseid vahendeid teabe- ja suhtluskanalina. Näites 5 on toodud, et digipädevuse mõõdikuks oli internetiseeritus, ehk kui suur osa elanikkonnast internetti/digitaalseid lahendusi kasutada oskavad:

(Näide 5) Sotsiaalses mõõtmes seab arengukava eesmärgiks, et iga inimene elab täisväärtuslikku elu kasutades igakülgset infoühiskonna võimalusi, ja on aktiivne osaline avalikus elus („Kedagi ei jäeta ja keegi ei jää kõrvale”). Ühiskonnaliikmetele võimaluste loomine infoühiskonnas osalemiseks eeldab ühelt poolt, et inimestele on võimalik kasutada digitaalset teavet ja omavahelise suhtlemise võimalusi erinevate tehnoloogiliste laheanduste ehk kanalite kaudu ja teiselt poolt, et inimesed oskavad ja tahavad kasutada loodud võimalusi ning on motiveeritud ühiskonna otsustusprotsessides aktiivselt osalema. (IÜA 2007: 2)

Hetkel kehtiv infoühiskonna arengukava digipädevust aga sarnase kriteeriumi järgi enam ei hinda ning kui varasemalt oli digitaalne info otsimine ja suhtlemine toodud välja eesmärgina, siis praeguseks nendib kehtiv arengukava et:

(Näide 6) „Eesti inimeste arvuti- ja internetikasutus on veidi ühekülgne [...] Eelkõige kasutatakse interneti suhtlemiseks, info otsimiseks ja meelelahutuseks. Vähem on suudetud seda rakendada isikliku konkurentsivõime ja heaolu suurendamiseks.“ (IÜA 2020: 9)

Siit võib järeldada, et kui varasemalt piisas digitaalselt kompetentseks arvamiseks sellest, et inimene üldse aktiivselt digilahendusi kasutab, siis tänaseks on oluliseks saanud lisaks veel interneti kasutamise sisu – digitaalne kirjaoskaja kasutab interneti eeldatavalt isiklikuks arenguks, elukvaliteedi tõstmiseks ja tootlikuse kasvatamiseks. See, mida täpsemalt digitaalse kirjaoskuse all silmas peetakse, tuleb esile viimases haridusvaldkonna arengukavas „Tark ja tegus rahvas 2018“, kus üheks eesmärgiks on toodud:

(Näide 7) „Õpivõimaluste loomine täiskasvanutele digipädevuste omandamiseks ja arendamiseks, et inimesed oskaksid kasutada digivahendeid oma elukvaliteedi parandamiseks ning töö tootlikumaks muutmiseks.“ (TTR 2018)

Eelnevalt toodud näidetest tuleb välja infopädevuse (ja sellega seotud mõistete) mõtestamine normatiivse ja mõõdetava oskuste koguna, kusjuures need oskused aitavad täita mingit kõrgemat poliitilist eesmärki. Eesmärgiks uuritud tekstide puhul tundub üldistatult olevat riigi majandusele kaasa aitamine, ühiskondlik aktiveerumine ja võrdsema ühiskonna poole püüdlamine.

3.1.3 Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia alaste oskuste erinevad tasemed

Infoühiskonna arengukava 2020 eristab omavahel IKT-pädevusi ja IKT baasoskusi. IKT baasoskused on oskused, mida inimesel on vaja üldiselt arvuti ja interneti kasutamiseks (IÜA 2020: 10), IKT-pädevused, mida dokumendis (näide 8) nimetati ka IKT oskusteks on oma olemuselt oluliselt rohkem edasi jõudnud:

(Näide 8) „Rõhku tasub seejuures panna IKT-pädevustele (interdistsiplinaarsus, andmekaeve ja analüüsisivõimekus, küberturve jne), mille järele on vajadus tulevikus kiirelt kasvamas.“ (IÜA 2020: 10).

Sellist eristamist kasutatakse dokumendis läbivalt, kusjuures erinevate mõõdikute puhul võib nendes sisalduv eesmärk erinev olla. IKT-baasoskuste olemasolu peaks arengukava kohaselt ära hoidma „digitaalse lõhe“ tekke ja seega aitama kaasa rohkem võrdsemale ühiskonnale. Samuti peaksid IKT baasoskused suurendama inimese motivatsiooni ühiskondlikus elus kaasa lüüa. IKT-pädevused aga arengukava kohaselt aitavad edendada inimese karjäärivõimalusi, ning sellega parendada enda isiklikku elukvaliteeti ning edendada sellega ka riiklike majandusnäitajaid. IKT oskustele viidatakse muuhulgas ametnikkonnale keskendudes, leides, et ametnikkonna IKT oskused aitavad riiklikult paremaid otsuseid langetada.

IKT oskustele on viidatud lisaks veel küberjulgeoleku fookuses, kus infoühiskonna hetkel kehtiv arengukava (IÜA 2020: 39) leiab, et elanike IKT alased oskused ja teadmised aitavad kaasa küberjulgeoleku tagamisele, kusjuures küberjulgeoleku strateegias 2014-2017 on IKT oskustele viidatud kahes alameesmärgis: avalikkuse teadlikkuse tõstmine küberohtudest (IÜA 2020: 9) ja küberjulgeoleku spetsialistide järelkasvu tagamine (IÜA 2020: 10).

3.1.4 Teised infopädevuse väljendused

Kaudselt on infopädevusele arengukavades viidatud infohalduse kaudu. Infoühiskonna arengukavas 2020 (lk 31) on infohalduse mõiste avatud kui suutlikus toime tulla infokanalite ja -voogudega. Siinkohal mõiste kasutamise seos infopädevusega illustreeritav Bruce'i (1997) info kontrollimise kogemuse kaudu, kus infopädevust käsitati kui kontrolli info saamise, kasutamise ja talletamise üle.

Hetkel kehtiv infoühiskonna arengukava seostab endaga dokumenti „Elukestva õppe strateegia 2020“, mis ühelt poolt toob selgelt esile infoühiskonna arengukavas esitatud digipädevuste arendamise prioriteetsuse, teisalt aga võib seost infopädevusega leida strateegias toodud muutunud õpikäsitluses. Viimane toob esile (näide 9), et nii varasemalt kui ka hetkel on hariduspoliitiliselt olnud prioriteediks arendada:

(Näide 9) „õppijakesksust, võtmepädevuste olulisust, vajadust siduda õppeprotsessis uus teadmine olemasolevaga, lõimida see erinevate aine- ja eluvaldkondadega, õppida/õpetada mitte ainult faktiteadmisi, vaid õppida õppima ja probleeme lahendama ning teha seda meeskonnas.“ (EÕS 2020: 7)

Need prioriteedid sobivad tinglikult kokku Bruce'i (1997) toodud kõrgema taseme infopädevuse kontseptsioonidega nagu teadmiste arendamise ja tarkuse kogemus, mille oluliseks osaks oli just õpioskused ja seoste loomine erinevate teadmiste vahel.

Veidi erinevalt on kirjaoskuseid mainitud „Eesti elukestva õppe strateegias 2005-2008“ funktsionaalse kirjaoskusena (näide 10), mis sisuliselt tähendab neid kirjaoskusi, mis võimaldavad ühiskonnas hakkama saada, võimaks tinglikult endas kätkeada ka infopädevust (Pandis ja Vernik-Tuubel, 2004):

(Näide 10) „igal inimesel, olenemata vanusest, peab olema võimalus end täiendada kõikvõimalikel moodustel, et saavutada ja/või säilitada kirjaoskus igas mõttes, sh ka funktsionaalne kirjaoskus, et tulla toime pidevalt ja kiiresti muutuvas elus ning osaleda teadlikult nii elukeskkonna ümberkujundamises kui ka hoidmises“ (EÕS 2008: 21)

Ära tuleb märkida, et „Üldharidussüsteemi arengukavas 2007-2013“, viidati infopädevusele kaudselt haridussüsteemi mõjutavate tegurite valguses, kus toodi esile, et suurenenud infomaht ja kiiresti arenev tehnoloogia toob valmislahenduste kriitikavaba vastuvõtu ohu. Samas aga nii visioonis kui meetmetes infopädevusele otse ega erinevate kontseptsioonide kaudu ei viidatud.

Välja toomist väärrib, et üheski valimisse kaasatud dokumendis ei pööratud rõhku inimeste info kasutamisele ja -kriitilisusele, mistõttu Bruce'i (1997) toodud teadmiste konstrueerimise kontseptsioon tundub Eesti infoühiskonna kontekstis olevat ebaoluline.

Infopädevuse sisulist esinemist hinnates tuli välja, et infopädevuse käsitlused ei olnud esitatud kõigis uuritud tekstides, vaid ainult osades nendest: infoühiskonna ja haridusvaldkonna tekstides, kaudselt veel siseturvalisuse arengukavas. Infopädevuse kontseptsioonid olid väljendatud osaliselt. See tulemus viitab, et infopädevust otseselt infopoliitiliseks prioriteediks ei seata

3.1.5 Infopädevuse vormiline kajastamine ning mõiste kasutamise kahel ajaperioodil

Analüüsides tekste vormiliselt, tuli esile, et infopädevusega seotud kontseptsioone nähti peamiselt kui normatiivseid, mõõdetavaid üldiste oskuste kogusid.

Ajaliselt infopädevuse mõiste kasutamine oluliselt muutunud ei ole ning läbivalt on dokumentides esindatud just digipädevuste edendamise vajalikkus. Infopädevust ja sellega seotud mõisteid kujutati dokumentides läbivalt sarnaselt sellele, nagu on välja toonud ja Pilerot ja Lindberg (2011): infopädevust nähti kui normatiivset oskuste kogu, mida peaks saama mõõta, kusjuures infopädevuse (antud juhul küll pigem digipädevuse) saavutamist nähakse pigem kui eesmärki/vahendit teatud kõrgema taseme poliitilise eesmärgi täitmiseks. Eesti dokumentide puhul kannab infopädevus rolli majandusliku edu saavutamisel ning seda nähakse poliitilise emantsipeerijana.

3.2 Infoühiskonna diskursus ja selle mõju infopädevusele Eesti infopoliitikat suunavates tekstides

Eesti domineerivad infopoliitika alusdokumendid on: „Eesti infopoliitika põhialused” (1998); “Eesti infopoliitika põhialused II 2004-2006” (2004); „Eesti infoühiskonna arengukava 2007-2013“ ja „Eesti infoühiskonna arengukava 2020“. Et infopädevuse kujutamist poliitilises agendas infoühiskonna kontekstis suunab muuhulgas ka infoühiskonna enda diskursus, siis järgnevalt tuleb juttu sellest, kuidas on infoühiskonna diskursus dokumentides esitatud, millised keelelised valikud

diskursust defineerivad, kust need pärit on ja kuidas seostuvad leitud diskursiivsed praktikad neid ümbritseva sotsiaalse keskkonnaga ja valitseva ideoogiaga.

3.2.1 Infoühiskonna kui paratamatu kehtiva reaalsuse ja idealiseeritud sihtkoha diskursus

Valitsev tähendussüsteem, mis infopädevust ümbritseb, on infopoliitika alustekstides infoühiskonna diskursus. Infoühiskonna mõistet ennast võib pidada uudissõnaks, mis Eestis on kasutusel eelmise sajandi lõpust. Uudissõna „infoühiskond“ esitatakse pädevustega seotult kahest küljest. Ühelt poolt on infoühiskonda esitletud kui paratamatust ja valitsevat ühiskondlikku korda. See tuleb esile näidetes 11-14, milles on infoühiskonda esitatud vaieldamatu reaalsusena, milles tuleb hakkama saada ja selleks on vaja teatud kompetentsi, mida IKT-oskused peaksid võimaldama.

(Näide 11) „Edendada elanikkonna digitaalset kirjaoskust. Erilist tähelepanu osutatakse laiapõhjalisele elanikkonna koolitamisele infoühiskonnas toimetuleku tagamiseks ja infotehnoloogiliste lahenduste kasutamise võimaldamiseks“ (EIP 04-06: 8)

(Näide 12) „Suurendatakse laiapõhjalist elanikkonna koolitust infoühiskonnas toimetuleku tagamiseks ja infotehnoloogiliste lahenduste kasutamise võimaldamiseks.“ (EIP 04-06: 11)

(Näide 13) „Infoühiskonnas on enamuse teabest universaalsel digitaalsel kujul. Teabe kättesaadavus ja oskus teavet kasutada loob inimestele eeldused nende heaolu ja elukvaliteedi parandamiseks.“ (IÜA 06-13: 18)

(Näide 14) „IKT oskuslik kasutamine pakub nimelt märkimisväärset potentsiaali ka kõrgema lisandväärtusega töökohtade loomiseks ja inimestele oma elukvaliteedi tõstmiseks. Ka on e-lahenduste kasutamise vajalik eeldus inimeste teadlikkus infoühiskonna võimalustest ning ohtudest, sealhulgas oskused end viimaste eest kaitsta“. (IÜA 2020: 18)

Näide 15, küll ühe lausena kuid samas olles toetatud dokumentide muust sisust, toob esile arusaama infoühiskonnast kui strateegilisest eesmärgist, mille areng tundub olevat pigem lineaarne. Samuti viitab infoühiskonna olemuse lineaarsusele ja arengujärgus olemisele fakt, et nähtuse jaoks on loodud arengukavad (sõna arengukava ise viitab arendamise olulisusele).

(Näide 15) „Infoühiskonna arendamine ja küberjulgeoleku tagamine peavad toimuma strateegiliselt ühtsena.“ (IÜA 2020: 39)

„Infoühiskonna“ mõtestamine on Eesti infopoliitilistes tekstides ajapikku muutunud. Kui Eesti infopoliitika põhialuste teisest peatükist tuli esile arusaam, et infoühiskond on nii kehtiv sotsiaalne ja ühiskondlik reaalsus aga ka eesmärk, mida täites saavutab Eesti justkui teatava globaalse positsiooni ning olla osa tõelisest Euroopas kõrvuti ideoloogiliste eesmärkide (võrdsuse suurenemine) ja majandusliku kasuga, siis hetkel kehtiv infoühiskonna arengukava neljanda peatüki järgi saab infoühiskonda selgelt mõtestada eesmärgina, mille täitmisel saavutatakse teised ideoloogilised ja majanduslikud eesmärgid, kusjuures infoühiskond ise on läbivalt seotud infotehnoloogia võimaluste ja arenguga. Infoühiskonna arengut seostatakse eriti IKT võimaluste kasutuselevõttuga, mida esitatakse väikese- ja ressursivaese Eesti (näide 19) diskursuse kaudu.

3.2.2 Infoühiskonna kui tehnoloogiast sõltuva majandusliku olemi diskursus

Infoühiskonna diskursus tundub arengukavades läbivalt seotud olevat majandus- ja tehnoloogia diskursusega, kus infoühiskonna edu on lõimitud majandusliku eduga, mis aga omakorda on sõltuvusse seotud tehnoloogia rakendamisest.

Näidetest 11-14 tuleb välja, et valitseva infoühiskonna tähendussüsteemis aitavad just eriti digipädevused ja IKT-oskused infoühiskonnas edukalt hakkama saada. Teadmised (eriti tehnilised ja tehnoloogia alased teadmised) on infoühiskonna diskursuses seotud majandusliku eduga, pannes viimase suurel määral esimesest sõltuma (näide 16). Et diskursuses on esile toodud arusaam, et infoühiskonnas on tehnoloogiliste võimaluste kõrval ka ohte (näide 17), siis vähesel määral tundub kompetentsi komplekti hulka mahtuvat digitaalse kirjaoskuse eetiline ja kriitiline pool. Samas kriitiline kirjaoskus, ei tundu olevat infoühiskonna seisukohalt prioriteetne, sest uuritud dokumendid keskenduvad enam infokontrolli poolele tuues fookusesse autoriõiguste ja andmekaitse (näide 18), samas meediapädevusega või kriitilise kirjaoskusega seotud kompetentsi dokumentides mainitud pole. See näitab, et infoühiskonna diskursuses, kus eriline olulisus on majanduslikul edul, mida tehnoloogia rakendamise kaudu saavutada saab, nähakse edu saavutamiseks olulisena peamiselt tehnilisi oskusi, samas kui kriitilise kirjaoskusega seotud teadmisi olulisena ei nähta.

(Näide 16) „Tänapäeva globaliseerivas maailmas on majanduslikku edu ning samas kõrget elukvaliteeti suutnud tagada need riigid, kus tähtsustatakse teadmiste ja informatsiooni efektiivset käsitlemist ning rakendatakse seda ühiskonna hüvanguks. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia

(IKT) on vaieldamatult majanduskasvu, tööhõive ja inimeste käitumisharjumuste mõjutaja. Seega on teadmistepõhise majanduse areng, avaliku sektori kompaktne, kuid kvaliteetne toimimine ning kõigi kodanike kaasamine ühiskonnaelu korraldamisse Eestile kui väikesele ja piiratud ressurssidega riigile eriti oluline.“ (IÜA 06-13: 5)

(Näide 17) „IKT-baasoskuste omandamine on olnud pidev prioriteet nii inimeste endi kui ka riigi ja erasektori jaoks. Ettevõtete vedamisel ja riigi osalusel on viidud ellu digitaalse kirjaoskuse suurendamisele suunatud kampaaniaid ja koolitusi, nagu interneti kaasamise projekt „Ole Kaasas!“16. Infoühiskonna teadlikkuse programmi raames on järjepidevalt tõstetud inimeste teadlikkust infoühiskonna võimalustest ja ohtudest, pannes erilist rõhku turvalise netikäitumise oskustele.“ (IÜA 2020:6)

(Näide 18) „Tõstetakse elanikkonna teadlikkust infoühiskonna võimalustest ja ohtudest. Selleks:

a. toetatakse infoühiskonnaalaste teadmiste ja oskuste omandamist isikliku konkurentsivõime ja heaolu suurendamiseks. Näiteks tõstetakse inimeste teadlikkust targast tarbimisest (sh e-kaubandust kasudest), internetipõhistest enesetäiendamise võimalustest, paindlikest töövormidest jne. Tõstetakse teadlikkust internetikäitumise headest tavadest, sealhulgas intellektuaalomandiga seotud teemadest;

b. tõstetakse usalduse tekitamiseks infoühiskonnas osalemisel elanikkonna (sh ettevõtjad) teadmisi turvalise arvuti- ja internetikasutamise kohta, pannes näiteks rõhku isikuandmete kaitsmise oskustele ning mobiilsete seadmete turvalisele kasutamisele.“ (IÜA 2020: 26)

Teadmiste (eriti just tehnoloogia alaste teadmiste) olulisust ja seotust majandusdiskursusega toob esile ka sõna „teadmistepõhise majanduse“ kasutamine. Näites 16 tuuakse esile arusaam, et teadmised ja info õige kasutamine on majandusedu aluseks, kusjuures võiks näha, et seetõttu nähakse infopädevusega oskuseid majandusdiskursuses kasumi kasvatamise vahendina, suurendades nii isiklikku majanduslikku heaolu kui ka edendades riikliku majandust (näide 19 ja 20). Selline infoühiskonna diskursus on olulisel määral pärit Euroopa Liidu arusaamast infoühiskonna diskursusest. Euroopa Liit infoühiskonna mõiste populariseerijana näeb ühelt poolt infoühiskonna seost tehnoloogiaga, kus just IKT kaudu toimub globaalse infotaristu areng, samas on olulisel kohal veel teadmusmajandus (Singh ja Gurumurthy, 2006: 876). Samuti on Euroopa Liidu diskursiivsetele praktikatele omaselt infoühiskonna diskursus ühendatud teadmistepõhise majandusdiskursusega, mis omakorda on seostatud töökohtade ja sotsiaalse sidususe diskursusega

(seda illustreerib näide 19). Eriti on sellist diskursuste ühendamist märgatud näiteks Lissaboni strateegias (Aava, 2009: 7).

(Näide 19) „Kasutada IKT võimalusi tööhõive suurendamiseks: luua IKT õppimisvõimalusi töötutele ja töökoha kaotuse ohus olevatele inimestele, luua stiimuleid tööandjatele kodus töötamise võimaluste tekitamiseks.“ (IPA 04-06: 9)

(Näide 20) „Ühelt poolt võimaldab kõrgemate IKT-oskuste omandamine liikuda suurema tootlikkuse suunas ka väiksemat lisandväärtust andvatel aladel. Teisalt võib IKT-teadmiste ja -oskuste täiendamine olla suureks abiks erinevate elualade professionaalidele sissetulekute ja majanduse kasvatamisel.“ (IÜA2020: 10)

Näites 21 ja 22 võib näha viidet tehnoloogilisele determinismile – konstrueeritud on arusaam tehnoloogia arengust kui peamisest majanduse mõjutajast. Edastatakse sõnumit, et kellel on võim tehnoloogia üle (peamiselt kompetentsina) omab majanduslikult eriti olulisi hoobi. Kompetentsil (eriti IKT alasel), nähakse antud diskursuses olulise rolli kandjana tööturul, sest kindlustades inimeste karjäärivõimalusi peaks kompetents tööturгу ergutama.

(Näide 21) „Eestis on seni tegeletud madala või aegunud kvalifikatsiooni tõttu tööturul ebakindlas positsioonis olevate inimeste ja töö kaotanute IKT-oskuste edendamisega. Samal ajal on seni liiga vähe pööratud tähelepanu võimalustele kasutada IKT-oskusi suurema lisandväärtusega töökohtade loomiseks, eriti muudes (st mitte-IKT) valdkondades. Rõhku tasub seejuures panna IKT-pädevustele (interdistsiplinaarsus, andmekaeve ja analüüsivõimekus, küberturve jne), mille järele on vajadus tulevikus kiirelt kasvamas.“ (IÜA 2020: 9)

(Näide 22) „Inimestel aitab tööd hoida ja töötä jäämise korral uutel aladel uusi väljakutseid vastu võtta IKT- oskuste pidev täiendamine. Seda enam, et kadumas on IKT-oskusi mittenõudvad töökohad. IKT laialdane kasutuselevõtt on kiirendanud struktuurset muutusi tööturul.“ (IÜA 2020: 15)

IKT oskuste taga nähakse lisandväärtuse tekitamise võimalusi, viidates sellega suurenenud kasumile. Samas pole IKT oskused vaid kasumi loomiseks. Näide 22 illustreerib arusaama, et individuaalselt üldse majanduses hakkama saamiseks on kesksed just IKT oskused, sest juba eelnevalt välja toodud tehnoloogilise determinismi keskkonnas ei nähta nende oskuste puudumisel indiviidil positiivset tulevikku, sidudes sellega haridusdiskursuse majandusdiskursusega. Selline hariduse sidumine majandusliku konkurentsivõimega on üks instrumentaalse tegevuse vorme

(Kliebard 1990: 10) viidates üldisemalt sellele, et Eestis on hariduse domineerivaks ideoloogiaks majanduslik ratsionaalsus, mida uuritud arengukavad sisuliselt võimendavad ja taasloovad.

Ühe IKT-oskuse alase mõõdikuna välja toodud (IÜA 2020: 26) inimeste osakaal, kes on kasutanud piiriülest e-kaubandust, viitab üleilmastumise olemasolule majandusdiskursuses. Üleilmastumise diskursusele on viidatud positiivse paratamatusena – üleilmastumine on toimumas ning edu saavutatakse sellele kaasa aidates, legitimeerides sellega nii globaliseerumise üldiselt aga ka poliitilised sammud, mis nähtusele kaasa aitavad. Märkimist väärib samas see, et e-kaubanduse kasutamisele on viidatud pigem impordi kontekstis, kui samas majanduslikku kasumit (mis on infoühiskonna diskursuse oluline osa) toob pigem eksport.

3.2.3 Infoühiskonnas valitsevate uusliberaalsete ja sotsiaaldemokraatlike vaadete koosluse diskursus

Uusliberalism (ka neoliberalism) on ideoloogia, mis rõhutab võimaliku suurima efektiivsuse, kiire majanduskasvu ja innovatsiooni olulisust, lubades heaolu nendele, kes on nõus isikliku vastutusega teha tööd ja end ümbritsevaid võimalusi ära kasutada tingimustes, kus riigi osalus ühiskonnas on minimaalne (Harvey, 2005: 2). Antud ideoloogia järgi on ebavõrduse vähendamisel keskne roll haridusel ja individuaalsetel oskustel, mistõttu riigi panus indiviidi toimetulekuks peaks eelkõige väljenduma hariduse eelisrahastamisel. Eesmärgiks sel juhul tasandada ühiskonnaliikmete ebavõrdset stardipositsiooni, rakendades samas hariduse ärihuvide teenistusse (Esping-Andersen, 2005: 32).

Sarnane uusliberaalse ideoloogia legitiseerimist võib märgata uuritud tekstides, kus näited 13, 14, 16 esitavad riiki uusliberaalsetele vaadetele omaselt heaolu võimaldajana, kus jätab tegeliku vastutuse oma heaolu eest siiski indiviidile ja laiemalt erasektorile, kelle ülesandeks on riigi pakutud IKT oskusi ära kasutada ja sellega heaolu luua. Ka näites 23 toodud eesmärk avatud riigist viitab uusliberaalsele ideoloogiale. Näited 24 ja 25 toovad esile hariduse rolli ühiskonnas – kus sarnaselt eelevalt välja toodule nähakse riigi rolli kompetentsi pakkujana, et inimesed ise hiljem majanduses osaleda saaksid ja oma elukvaliteeti tõstaksid:

(Näide 23) „Toetatakse kvaliteetsema IKT-hariduse tagamiseks teoreetilise ja metoodilise võimekuse tõstmist kõigil haridustasemetel (nt viiakse läbi vastavasisulisi uuringuid ja analüüse). Alaeesmärgi elluviimise tulemusel soovime saavutada olukorra, kus avaliku sektori juhtimine ja

toimimine on tänu IKT võimaluste oskuslikule kasutamisele nutikam, tõhusam, terviklikum, jätkusuutlikum ning ka avatum. Kodanike ja ettevõtjate jaoks toob see kaasa vähekoormavad, mugavad ja üha enam koosloomes sündinud teenused. Avaliku sektori enda jaoks tähendab sihile jõudmine suuremat (kulu)efektiivsust ning terviklikumalt ja samas avatumalt toimimist. Lisaks soovime jõuda selleni, et poliitikaotsused on läbimõeldumad ja teadmistepõhisemad.“ (IÜA 2020: 29)

(24) Sihiks on, et kõigil ühiskonnaliikmetel oleks kompetents neile vajalike e-teenuste kasutamiseks ning tööturul konkurentsivõimelisemana osalemiseks. Nt puuetega inimeste puhul loob ligipääs kiirele internetile ning kasutajasõbralikele IKT-lahendustele võimaluse leida täiendavad töövõimalusi; kaugtöö võimaluste edenemine aitab tööturul konkureerida väikelastega naistel ja hoolekandjatel jne (IÜA 2020: 42)

(25) Loodud ja loodavatest tehnoloogilistest lahendustest ning taristu laiendamisest on kasu üksnes siis, kui inimestel on oskused IKT-lahendusi rakendada. Siinjuures tuleb silmas pidada, et IKT-oskustega tegelemine ei ole oluline mitte üksnes selleks, et ära hoida n-ö digitaalse lõhe süvenemist. IKT oskuslik kasutamine pakub nimelt märkimisväärset potentsiaali ka kõrgema lisandväärtusega töökohtade loomiseks ja inimestele oma elukvaliteedi tõstmiseks. (IÜA 2020: 18)

Samas aga kuivõrd ühiskondlikke eesmärkide täitmiseks nähakse uuritud dokumentides hariduse rolli, võib siinkohal diskursust näha osaliselt ideoloogiaülesena, sest nagu Kreitzberg (1993: 161–167) on välja toonud, on lääne ühiskonnale omane funktsionalistlik lähenemine haridusele, mis eeldab hariduse sidumist ühiskonna eesmärkide täitmisega, esindatud ka näiteks Nõukogude Liidu marksistlikus poliitikas.

Samas pööratakse tähelepanu võrdsusele ühiskonnas, mis on esitatud eesmärkidena kõigile ühiskonna liikmetele võrdselt kompetentsi võimaldamisega kaotada „digitaalne lõhe“ (illustreerib näide 25). Samuti on tähelepanu pööratud solidaarsusele ühiskonnas, kasutades avaldust „Kedagi ei jäeta ja keegi ei jää kõrvale“, mis on esitatud näites 5. Need eesmärgid sobivad oma olemuselt enam sotsiaaldemokraatlike vaadetega, mis asetavad põhirõhu neljale väärtusele: vabadus, võrdsus, õiglus ja solidaarsus, lähtudes omakorda humanistlikust filosoofiast (Kastning, 2013: 7) ja mida mõistetakse inimõiguseks, mida riik peaks ühiskonnas tagama. Seetõttu on sotsiaaldemokraatliku ideoloogia järgi riigi roll ühiskonnaelu korraldajana suurem, sest suur osa indiviidi heaolu tagamise vastutusest on liigutatud indiviidilt valitsusele (Kastning, 2013: 12). Samas aga võib

tekstidest näha, et kuigi sotsiaaldemokraatlikud vaated on esindatud, on need siiski allutatud liberaalsele diskursusele – üldine heaolu on eesmärk, kuid vastutaja ei ole vaid riik.

4. DISKUSSIOON

Läbiviidud uuring annab võimaluse mõista, kuidas on infopädevust väljendatud Eesti infopoliitikat suunavates tekstides ja toob esile, kuidas infoühiskonna diskursus infopädevuse kajastamist ja mõtestamist Eesti infopoliitika alustekstides suunab. Saadud tulemused näitavad, et infopädevust selle klassikalise definitsiooni järgi ei ole väljendatud, kuid erinevad infopädevusele omased konstruktsioonid on uuritud tekstides siiski esindatud. Samuti võib näha teatud mustreid, avastades infopädevusega seotult infoühiskonna diskursust. Et uurimus on avastava iseloomuga, ei püüta anda hinnangut eesti infopoliitikale vaid tuua esile märgatavad tendentsid mis infopädevusega seotult esile kerkivad. Järeldused on esitatud püstitatud uurimisküsimuste kaupa, seejärel on toodud uurimusega seotud meetodi kriitika ja soovitusi antud uurimuse laiendamiseks.

4.1 Infopädevuse mõtestamine infopoliitilistes strateegilistes dokumentides ja selle muutumine ajas

Infopädevust on defineeritud kui keskse rolli kandjat infoühiskonnas, sest see varustab ühelt poolt inimest tehniliste oskustega infoühiskonnas hakkama saamiseks, teisalt annab laia, valdkondi ühendava ja kriitilise vaatenurga teadmistele ja informatsioonile (Saphiro ja Hughes, 1996). Tekste analüüsid tuli aga esile, et infopädevuse mõistet Eesti infopoliitilistes dokumentides ei kasutatud kordagi. Samuti ei väljendatud dokumentides infopädevuse sisu selle levinumate definitsioonide järgi kordagi. Küll aga olid esindatud infopädevuse erinevad küljed, mis kokkuvõtvalt mõiste siiski kajastatuks muutsid. Bruce'i infopädevuse seitsmest käsitlest (Bruce, 1997) oli uuritud dokumentides esindatud viis: infotehnoloogia oskuste kogemus, info allikate, -töötlemise, kontrollimise, teadmiste arendamise ja tarkuse kogemus, kusjuures uuritud tekstides oli peamine tähelepanu pööratud infotehnoloogia oskustele ja vähem infoallikate oskusele. Info kontrollimise käsitlus oli esindatud bürokraatia digitaliseerimise kontekstis ja teadmiste arendamise ja tarkuse käsitlus vaid üldiste haridusvaldkondlike eesmärkide kontekstis.

Analüüsi tulemused viitasid sellele, et Eestis nähakse infopoliitilise teemana eelkõige tehnoloogiaga seotud oskusi mitte infopädevust üldiselt, sest infopoliitilised alustekstid keskendusid just digipädevustele, jättes teised infopädevuse küljed tahaplaanile. Selline vaade sarnaneb Pilerot ja Lindbergi (2011) leitule, kes toovad esile, et kuigi kirjanduses rõhutatakse info ja digipädevuste eristamist ja olulisust neid mitte sünonüümidenä võtta, on poliitilised tekstid reeglina siiski keskendunud vaid IKT oskustele. Selline lähenemine on arusaadav, sest IKT oskused on kindlasti üheks infopädevuse aluseks. Nii võiks eeldada, et senini on infoühiskonda arendades keskendunud just tehniliste oskuste arendamisele, et sellelt baasilt tulevikus edasi liikuda enam infopädevuse suunas. Samas aga pole 20 aasta jooksul, mil infoühiskonna arendamine Eestis strateegiliseks eesmärgiks on, tehnilistest oskustest edasi liigutud, mistõttu tekib küsimus, mis saab nendest ühiskonna liikmetest, kellel tehnilised oskused on olemas? Kas tehnilised digipädevused ongi riiklikul tasandil lõplikuks eesmärgiks?

Infopädevuse teiste külgede arendamise eesmärk oli kajastatud vaid valdkondlikes strateegiates, näiteks õpioskuste poolt kajastati kaudselt haridusevaldkonna dokumentides. See, et infopädevust ühtse tervikuna ei kajastatud üldse ning mõiste eri külgede kajastamine erinevates dokumentides ei olnud täielik ega struktureeritud, viitab sellele, et infopädevust ei nähta Eestis riigiülese poliitilise prioriteedina vaid ühe võimaliku osana haridusvaldkonna eesmärkidest. Muidugi on küsitav see väärtus, mida annaks juurde infopädevuse otsene kajastamine infopoliitika alusdokumentides (nagu infoühiskonna arengukava) ning ehk ongi infopädevuse riiklik edendamine oluline valdkonnapõhiselt. Samas tuli haridusvaldkonna tekstides infopädevus esile vaid kaudselt funktsionaalse kirjaoskuse ja üldpädevuste tingliku osana. Sellest võiks järeldada, et kuigi infopädevuse kontseptsiooni eri külgede edendamise vajadust tunnetatakse, puudub kas teadmine infopädevuse kui vihmavarjutermini olemasolust, ning seetõttu pole terminit rakendatud, või soovitaksegi just strateegiliselt ühiskonnas arendada infopädevust vaid osaliselt.

Virkus (2013) on välja toonud, et infopädevuse vähest leitavust poliitilistes strateegiates võib seletada sellega, et infopädevuse termin ise pole siiani ühtselt defineeritud, mistõttu on seda lihtsam lükata tagaplaanile, selle asemel et kontseptsiooni selgelt poliitilisse agendasse kaasata. Kusjuures Bawdeni (2001) järgi võiks tehnoloogia kiire areng (kus just digipädevuste kiire kasv on oluline) seda efekti võimendada, mistõttu ühendatakse infopädevuse mõiste tihti just digitaalse kirjaoskusega.

4.2 Infopädevust ümbritsevad infoühiskonna diskursiivsed positsioonid infopoliitikat suunavates alusdokumentides

Infoühiskonna diskursust uurides tuli infopädevusega seotult esile kolm peamist mõttestruktuuri:

1. Infoühiskonna kui paratamatu kehtiva reaalsuse ja idealiseeritud sihtkoha diskursus;
2. Infoühiskonna kui tehnoloogiast sõltuva majandusliku olemi diskursus;
3. Infoühiskonnas valitsevate uusliberaalsete ja sotsiaaldemokraatlike vaadete koosluse diskursus

Kõik need on oma sisult sarnased Euroopa Liidu poliitilises retoorikas valitsevate diskursiivsete praktikatega, milles samuti võib märgata uusliberaalsuse propageerimist ning majanduse ja tehnoloogia esile tõstmist peamiste ühiskonnaelu mõjutajatena (Goodwin, Spittle, 2002). Eesti Euroopa Liidu liikmesriigina tundub olevat üle võtnud EL-is kehtivad mõttestruktuurid ning osaliselt neid vorminud selliselt, et sobiksid ka kohalike diskursustega, nagu näiteks „Infoühiskonna arengukavas 2007“ (lk 13) esile toodud väikese, ressursivaese Eesti diskursusega infoühiskonna eelisarendamise vajaduse legitimeerimine. See tulemus on selgitatav ühelt poolt sellega, et eelmise sajandi lõpus oli Eesti üheks peamiseks strateegiliseks eesmärgiks liituda Euroopa Liiduga, kusjuures liiduga ühinemiseks tuli muuhulgas muuta riiklik bürokraatia (koos dokumentatsiooniga) Euroopa Liidule vastavaks. Hilisemad mõttestruktuurid infoühiskonnaga seotult viitavad sellele, et Eesti strateegiline juhtimine on tugevalt mõjutatud just Euroopa Liidu tasandil kokkulepitust. Selline diskursuste ülevõtmine kinnitab olemasolevaid võimustumisvõimeid, mille järgi Eesti poliitikat suunavad rahvusvahelised läänelikud ühendused.

Tekstides esile tulnud IKT oskuste sidumine ühiskonnas hakkama saamisega käib käsikäes teoorias välja toodud arusaamaga, et ilma digitaalse kirjaoskuseta ühiskonnaliikmed jäävad erinevates eluaspektides, olgu selleks tööturg või sotsiaalne suhtlus, maha nendest, kellel on IKT oskused (Meyers, Erickson ja Small, 2013).

Et uuritud strateegilised alusdokumendid on oma olemuselt tulevikku suunatud, tuleb esile see kuidas IKT oskustega seotud peamised diskursused olemasolevaid võimusuhteid kinnistavad. Ideoloogilised väärtused, mis diskursiivsete praktikate kaudu on esindatud, ajapikku võimenduvad ning muutuvad uuteks reaalsusteks. Huvitav oli näha, kuidas näiteks uudissõna teadmispõhine majandus, mis ise populariseeriti OECD poolt 1996 aastal (OECD, 1996: 4), oli uuritud dokumentidest kasutusel just viimastes, illustreerides seda, kuidas rahvusvahelised diskursused

siin on järk järgult kanda kinnitanud ja nüüd strateegiliste dokumentide kaudu loovad tulevast reaalsust.

Infopädevuse mõtestamise põhjuseid uuritud dokumentides avas kõige enam infoühiskonna kui tehnoloogiast sõltuva majandusliku olemi diskursus, sest tõi esile, kui võrd oluline on tehnoloogia infoühiskonnas. Kui võrd on tehnoloogial ja selle rakendamisel infoühiskonna edus keskne roll, saab mõista ka, miks on keskele kohale asetatud just IKT oskused. Samas aga võib vaielda selle üle, kas vaid tehnilised oskused aitavad ühiskonnaliikmel edu saavutada või on selleks vajalikud ka teised infopädevuse küljed.

4.3 Meetodi kriitika ja edasised uuringud

Läbiviidud kvalitatiivne sisuanalüüs aitas saada üsna selge ülevaate sellest, kuidas infopädevust Eesti infopoliitikat suunavates tekstides kajastatakse. Uurides infopädevust ümbritsevat peamised infoühiskonna diskursust, võib kriitilist diskursusanalüüsi pidada käepäraseks vahendiks. Tõdeda tuleb siiski diskursusanalüüsi keerukust analüütiku objektiivsuse tagamise suhtes. Poststrukturealistliku iseloomuga diskursusanalüüs eeldab, et tekstides loodud reaalsus on kujundatud olulisel määral sellest, milline on teksti lugeva indiviidi teadmised, väärtused ja kogemused. Seetõttu on teksti analüüsil keeruline märgata kõiki tekstis loodud reaalsusi ning hoida enda olemasolevate hoiakute üle kandmist uuritavasse teksti. Samuti eeldab diskursusanalüüs väga sügavat taustateadmist teksti ümbritsevatest sotsiaalsetest ja ajaloolistest konstruktsioonidest. Taustateadmised aitavad tekstist diskursusi leida ja märgata ning neid omakorda asetada sotsio-kultuurilisse praktikasse. Sügavate taustateadmiste puudumine raskendab analüüsi läbi viimist olulisel määral. Diskursusanalüüs meetodina on väga aja- ja töömahukas ning kuna magistritöö maht on piiratud, on tõenäoline, et diskursusanalüüsi võimalusi täiel määral ära kasutada ei suudetud. Seetõttu soovitaks diskursusanalüüsi kasutada piiratud uurimuste puhul ainsa meetodina.

Kuigi analüüsi käigus sai teatavaks, millised on peamised infoühiskonda defineerivad diskursused infopädevusega seotult ja kuidas need infopädevuse mõtestamist mõjutavad, jääb siiski võimalus, et analüüs oleks olnud sisukam, kui uuritavasse tekstikorpusesse oleks kaasatud alusdokumentide täistekstid ja valdkondlikud strateegilised dokumendid. Seda seetõttu, et diskursusanalüüsi läbi viies võis kohati tunnetada, et otseselt infopädevusega seotud sõnastused jäid ise liialt lakooniliseks, et midagi väita, olles samas sisuliselt mõjutatud mõttesüsteemidest, mis olid enam

avatud ülejäänud tekstis. Samuti võiks analüüsi sisukuse suurendamiseks võtta enam arvesse dokumentides esinevaid teisi diskursuseid ja nende mõju infoühiskonna diskursusele. Analüüsi teaduslikku väärtust saaks suurendada viies läbi võrdlev analüüs Eesti ja teiste riikide vaheliste infopoliitiliste tekstide vahel. See võimaldaks esile tuua regionaalseid ja globaalseid mustreid, mis infopädevusega seotud diskursustes esineda võivad.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks seati kaardistada infopädevuse väljendatust ja selle arendamise prioriteetsust infoühiskonna kontekstis ning rõhutada tulemuste alusel poliitilise toetuse olulisust infopädevuse arendamisel. Eesmärgi saavutamiseks otsiti vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

- Kuidas on infopädevuse mõiste väljendatud Eesti riikliku taseme infopoliitilistes strateegilistes dokumentides?
- Kas ja kuidas on infopädevuse kajastamine nendes dokumentides aja jooksul muutunud?
- Kuidas on esitatud infoühiskonna diskursus infopädevusega seotult Eesti riiklikes infopoliitilistes strateegilistes dokumentides?
- Kuidas suunab infoühiskonna diskursus infopädevuse kujutamist uuritud tekstides?

Uurimuse teoreetiliseks raamistikuks on infopädevuse erinevad definitsioonid ja mudelid, mille järgi mõistet on avatud. Töö keskseks mudeliks on Christine Bruce'i (1997) „Infopädevuse seitse kogemust“, milles on esitatud seitse võimaliku infopädevuse käsitust. Magistritöö jaoks analüüsiti Eesti infopoliitikat suunavaid riikliku taseme strateegilisi dokumente. Analüüs oli kaheosaline: esiteks leiti kvalitatiivse sisuanalüüsi abil, kuidas infopädevust on dokumentides mõtestatud ning kuidas see ajapikku muutunud on, teiseks kasutati kriitilist diskursusanalüüsi, avamaks infoühiskonna diskursust infopädevuse mõistega seotult kõige tähtsamates Eesti infopoliitikat suunavates riikliku taseme dokumentides.

Magistritöö tulemustest selgus, et sõna „infopädevus“ valimisse kuulunud dokumentides ei esinenud, kuid mõiste oli sisuliselt siiski esindatud. Infopädevus oli dokumentides peamiselt esindatud digipädevuste ja IKT-oskuste kaudu. Antud tulemus läheb kokku teiste uurijate tulemustega, mille järgi infoühiskonna kontekstis, kus üheks põhiteemaks on digitaliseerimine, on põhifookus just digipädevustel. Infopädevuse teised käsitused jäid uuritud dokumentides tagaplaanile, kusjuures infopädevuse infokontrollimise käsitus oli esindatud vaid riikliku

bürokraatia digitaliseerimise kontekstis ja teadmiste laiendamise ja tarkuse käsituse haridusvaldkondlike eesmärkide kontekstis, olles seega infopoliitikast tinglikult eraldatud. Infopädevuse mõtestamine dokumentides aja jooksul ei muutunud. Selline tulemus viitab sellele, et infopädevus tervikmõistena Eesti infopoliitikas strateegiliseks prioriteediks ei ole.

Infopädevuse mõtestamist võib selgitada läbiviidud diskursusanalüüsi tulemus, mille järgi infoühiskonna diskursust infopädevusega seotult võib defineerida kolme peamise mõttestruktuuri kaudu:

1. Infoühiskonna kui paratamatu kehtiva reaalsuse ja idealiseeritud sihtkoha diskursus;
2. Infoühiskonna kui tehnoloogiast sõltuva majandusliku olemi diskursus;
3. Infoühiskonnas valitsevate uusliberaalsete ja sotsiaaldemokraatlike vaadete koosluse diskursus

Leitud mõttemudelid käivad käsikäes Euroopa Liidu infoühiskonda defineerivate diskursiivsete praktikatega viidates sellele, et Eesti poliitiline strateegia järgib Euroopa Liidu strateegiaid. Samuti võis diskursustest näha seda, et lääne ühiskonnale omased rahvusvahelised diskursused on Eesti strateegilistes dokumentides kanda kinnitanud ja taasloovad sellega siin kehtivaid võimusuhteid. Infopädevuse mõtestamist uuritud dokumentides aitas selgitada infoühiskonna kui tehnoloogiast sõltuva majandusliku olemi diskursus, põhjendades sellega infopädevuse IKT-oskuste keskse kajastamise.

Käesolev uurimus aitab hinnata seda, mis määral on infopädevus hetkel Eestis infopoliitilises kontekstis riiklikuks prioriteediks ja selle alusel otsustada edasine tegevus infopädevuse edendamisel infoühiskonnas. Samuti aitab tulemus kaudselt hinnata Eesti infoühiskonna arendamise tulemuslikkust, eeldades et infopädevused on infoühiskonna liikme jaoks olulised. Uurimust saaks edasi arendada ühelt poolt riigisiselt, kaasates uuritavasse valimisse teiste tasemete valdkondlikud strateegilised dokumendid, leidmaks seda, kuidas infopädevus üldiselt Eestis poliitilisel pildil esindatud on. Samuti võiks uurimust edasi arendada Eestist väljapoole, kaasates valimisse erinevate riikide riikliku taseme infopoliitilised strateegilised dokumendid, andes sellega võimaluse võrrelda riikidevaheliselt infopädevuse prioriteetsust infopoliitika kontekstis.

Information literacy and the information society discourse in Estonian strategic information policy texts

The aim on the master's thesis was to map the representation and development prioritization of information literacy in Estonian national infopolitical strategic texts and through that address the need for political support for developing information literacy. To achieve this purpose, following research questions were given answer to:

- How is information literacy conceptualized in Estonian national infopolitical strategic texts?
- Has and if so, how the conceptualization of information literacy in political texts changed in time?
- How is information society discourse exbounded in central Estonian infopolitical strategic texts?
- How does information society discourse constitute the conceptualization of information literacy?

Theoretical framework of the thesis is grounded on different definitions and models of information literacy found in academic literature. The central model for the thesis' analysis is "The Seven Faces of Information literacy", developed by Christine Bruce (1997). In the study, national level Estonian infopolitical strategic texts were analysed. Study was conducted in two parts: firstly, using the qualitatice content analysis the representation and contextualization of information literacy was found. After that, the main discourses surrounding information literacy in the main infopolitical strategic were found by using critical discourse analysis method.

The results of conducted analysis show, that the term information literacy was not used in the analysed texts, however the substance of information literacy was still partly covered. Terms digital literacy and skills in infocommunication technologies (ICT skills) were mostly used to cover the substance of information literacy, while other "faces" from Bruce's model were presente

scarcely. This result reinforces previous findings, which indicate the role of digitalization in information society context, because of which the main political focus shifts from information literacy to the digital literacy. Other concepts of information literacy were only presented in the context of digitalizing governmental bureaucracy or as a “Learning to learn” skills as a part of educational strategy. Also, conceptualization of information literacy did not change in time. This result indicates, that information literacy is not seen as a part of information society because of which does not share the strategic prioritization with latter.

Conducted discourse analysis proposed that information society discourse in analysed texts follow three main thought structures:

1. Information society as an immanent reality and an idealized destination
2. Information society as an economic entity lead by technological determinism
3. Information society that is conducted by symbiosis of neoliberalism and social democratic views.

These structures follow the European Union’s presentation of information society, indicating that Estonian political rhetorics and strategies are greatly affected by European Union and western school of thought in general, reinforcing the prevailing power relations. The technological determinism leading the the economical substance of information society explains why information literacy in the analysed texts is overshadowed by digital literacy and ICT skills.

Present study helps to evaluate to what extent information literacy could be considered as a priority in the context of information society and based on that also decide if information literacy should be given a greater role in the information society policies or not. Indirectly the results enable the evaluation of the success of information society in Estonia, considering that information literacy is an important asset of a thriving citizen of an information society.

Study could be extended in two main ways. Firstly, to expand the studied sample texts within Estonian political texts to understand what role information literacy has in Estonian society in general. Another possibility would be to conduct a comparative study between different nations to understand in an International context, where information literacy stands in an infopolitical context, but also to evaluate Estonian success in including information literacy into the prioritization of information society development.

KASUTATUD KIRJANDUS

Aava, K. (2009). *Haridusalaste tekstide võrdlev diskursuseanalüüs*. Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 5, 7–18.

Adams, N. E., Gaffney, M. A. ja Lynn, V. (2016). *The Role of Evidence-Based Practice in Collaborations between Academic Librarians and Education Faculty*. *Libraries and the Academy*, 16(4), 697-720.

Allen, M. (2008). *Promoting Critical Thinking Skills in Online Information Literacy Instruction Using a Constructivist Approach*. *College & Undergraduate Libraries*, 15(1-2), 21-38.

Andersen, J. (2006). *The public sphere and discursive activities: Information literacy as sociopolitical skills*. *Journal of Documentation*, 62(2), 213–228.

Association of College and Research Libraries. (2016). *Framework for Information Literacy for Higher Education*. Kasutatud 18.04.2018

http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/issues/infolit/Framework_ILHE.pdf

Basili, C. (2011). *A Framework for Analyzing and Comparing Information Literacy Policies in European Countries*. *Library Trends* 60(2), 395-418. Johns Hopkins University Press.

Bawden, D. (2001). *Progress in Documentation – Information and Digital Literacies: A Review of Concepts*. *Journal of Documentation* 57, 218–59.

Bennett, W. L. (2008). *Civic life online: Learning how digital media can engage youth*. *The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation Series on Digital Media and Learning*. Cambridge, MA: MIT Press.

Behrens, S. J. (1994). *A Conceptual Analysis and Historical Overview of Information Literacy*. *College and research libraries*. 55(4), 309-322.

- Braman, S. (2011). *Defining Information Policy*. Journal of Information Policy, 1, 1-5.
- Bruce, C.S. (1997). *Seven Faces of Information Literacy*. AUSLIB Press, Adelaide.
- Bryman, A. (2008). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Burr, V. (2003). *Social constructionism* London: Routledge.
- Burchinal, L. G. (1976) The Communications Revolution: America's Third Century Challenge. *The Future of Organizing Knowledge: Papers Presented at the Texas A & M University Library's Centennial Academic Assembly, Sept. 24, 1976*. College Station, Tex.: Texas A & M University Library
- Cope, J. ja Sanabria, J. E. (2014). *Do We Speak the Same Language?: A Study of Faculty Perceptions of Information Literacy*. Portal: Libraries and the Academy, 14(4), 475-501.
- Doyle, C.S. (1994). *Information literacy in an information society: a concept for the information age*. Syracuse, NY: ERIC Clearinghouse.
- Dusenbury, C. (1989). Library literacy and lifelong learning. Mensching, G.E., Mensching, T.B. (toim.) *Coping with information illiteracy: bibliographic instruction for the information age*. (87-90) Ann Arbor, Mich.: Pierian Press.
- Elmborg, J. (2006). *Critical information literacy: Implications for instructional practice*. Journal of Academic Librarianship, 32(2), 192–199.
- Esping-Andersen, G. (2005). Inequality of incomes and opportunities. Giddens, Diamond (toim.). *The new egalitarianism* (8-32). Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (1989). *Language and power*. London: Longman.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Goodwin, I., Spittle, S. (2002). *The European Union and the information society. Discourse, power and policy*. New media and society, 4(2), 225-249.
- Gross, M. ja Latham, D. (2012). *What's skill got to do with it?: Information literacy skills and selfviews of ability among first year college students*. Journal of the American Society for Information Science and Technology, 63(3), 574-583.
- Hamelink C., (1976) *An Alternative to News*. Journal of Communication 26, 122.

- Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Hepworth, M. (2000). *Approaches to providing information literacy training in higher education: Challenges for librarians*. *New Review of Academic Librarianship*, 6(1), 21-34.
- Jenkins, H., Clinton, K., Purushotma, R., Robinson, A., & Weigel, M. (2007). *Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st century*. Chicago Illinois: The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation.
- JISC. (2014). *Developing digital literacies*. Kasutatud 18.04.2018
<https://www.jisc.ac.uk/guides/developing-digital-literacies>
- Jones, S. ja Allen, J. (2012). *Evaluating psychology students' library skills and experiences*. *Psychology Teaching Review*, 18(2), 94-115.
- Julien, H. (2016). *Beyond the hyperbole: Information Literacy reconsidered*. *Communications in information literacy*, 10(2), 124-131.
- Kalmus, V. (2015). Diskursusanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 18.04.2018
<http://samm.ut.ee/diskursusanalyys>
- Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim). *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 18.04.2018 <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Kapitzke, C. (2003). *Information literacy: A review and post structural critique*. *Australian Journal of Language and Literacy*, 26(1), 53-66.
- Karvalics, L.Z (2007). *Information Society – what is it exactly? (The meaning, history and conceptual framework of an expression)*. Kasutatud 14.02.2018
<http://www.msu.ac.zw/elearning/material/1349116439Information-Society-whatis.pdf>
- Kastning, T. (2013) *Basics on Social Democracy*. Kasutatud 24.05.2018
http://www.fesghana.org/uploads/PDF/Brochure_SocialDemocracy_FINAL.pdf
- Kautto, V., Talja, S. (2007). *Disciplinary socialization: Learning to evaluate the quality of scholarly literature*. *Advances in Library Administration and Organization*, 25, 33–59.

- Kellner, D., Share, J. (2005). *Toward critical media literacy: Core concepts, debates, organizations, and policy*. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 3, 369–386.
- Kliebard, H. (1990). *Vocational Education as Symbolic Action: Connecting Schooling with the Workplace*. *American Educational Research Journal*, 27(1), 9-26.
- Kreitzberg, P. (1993). *The legitimation of educational aims: Paradigms and metaphors*. Kompendiet:Göteborg.
- Legrande, S., Vargas, J, G. (2001). *Working Together: Multicultural Media Literacy and 'the community'*. *Journal of Film & Video*, 53(2/3), lk 77-92.
- Lloyd, A. (2006). *Information literacy landscapes: An emerging picture*. *Journal of Documentation*, 62(5), 570–583.
- Lloyd, A. (2007). *Learning to put out the red stuff: Becoming information literate through discursive practice*. *Library Quarterly*, 77(2), 181–198.
- Lloyd, A. (2010a). *Framing information literacy as information practice: Site ontology and practice theory*. *Journal of Documentation*, 66(2), 245–258.
- Lloyd, A. (2010b). *Information literacy landscapes: information literacy in education, workplace and everyday contexts*. Oxford: Chandos.
- Martin, A. (2008). Digital Literacy and the "Digital Society". Lankshear, C., Knobel, M. (toim.), *Digital Literacies: Concepts, Policies and Practices* (151-176). New York: Peter Lang.
- Meyers, E, M., Erickson, I., Small, R, V. (2013) *Digital literacy and informal learning environments: an introduction*. *Learning, Media and Technology*, 38(4), 355-367.
- Norman, D. A. (1984). *Worsening the Knowledge Gap. The Mystique of Computation Builds Unnecessary Barriers*. *Annals of the New York Academy of Science*, 426(1), 220-233
- OECD. (1996). *The knowledge based economy*. Paris. Kasutatud 18.04.2018.
<https://www.oecd.org/sti/sci-tech/1913021.pdf>
- Pandis, M., Vernik-Tuubel, E,M. (2004). *Funktsionaalne kirjaoskus*. Kasutatud 29.05.2018
https://www.ht.ut.ee/sites/default/files/ht/sissejuhatus_funkts_kirjaoskus.pdf

- Pilerot, O., Lindberg, J. (2011). *The Concept of Information Literacy in PolicyMaking Texts: An Imperialistic Project?*. *Library Trends*, 60(2), 338-360.
- Pinto, M., Cordon, J. A., Diaz, R.G. (2010). *Thirty years of information literacy (1977-2007) A terminological, conceptual and statistical analysis*. *Journal of librarianship and information science*, 42(1), 3-19.
- Potter, W. J. (2001). *Media literacy (2nd ed.)*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Riigi infosüsteemi teejuht. (2018). *Eesti infopoliitika*. Kasutatud 18.04.18
<https://www.ria.ee/teejuht/elu-infouhiskonnas/eesti-infopoliitika>
- Runnel, P, Pruulmann-Vengerfeldt, P., Reinsalu, K. (2009) *The Estonian Tiger Leap from Post-Communism to the Information Society: From Policy to Practice*, *Journal of Baltic Studies*, 40(1), 29-51.
- Sandercock, P. (2016). *Instructor perceptions of student information literacy: comparing international IL models to reality*. *Journal of Information Literacy*, 10(1), 3-29.
- Saphiro, J.J., Hughes, S.K (1996) *Information Literacy as a Liberal Art: Enlightenment proposals for a new curriculum*. *Educom Review*, 31(2).
- SCONUL Working Group on Information Literacy. (2011). *The SCONUL seven pillars of information literacy core model for higher education*. London: SCONUL. Kasutatud 18.04.2018
<https://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/coremodel.pdf>
- Silverblatt, A., Eliceiri E. (1997). *Dictionary of Media Literacy*. Westport, Connecticut: Greenwood Press.
- Seiler, V., Miil, K., ja Lepik, K. (2012). *How to Fit Teaching of Information Literacy in with Students' Needs: an on-line Credit Course Model from the University of Tartu Library*. *Liber Quarterly*, 22(1), 42-63.
- Simmons, M. H. (2005). *Librarians as disciplinary discourse mediators: Using genre theory to move toward critical information literacy*. *Libraries and the Academy*, 5(3), 297–311.
- Singh, P.J., Gurumurthy, A. (2006). *Framing a Global Information Society Discourse*. *Economic and Political Weekly* 41(10), 876-878.

- Sundin, O. (2008). *Negotiations on information-seeking expertise: A study of web-based tutorials for information literacy*. *Journal of Documentation*, 64(1), 24–44.
- Suuranta, J & Rantala. (2008). Digital Literacy Policies in the EU—Inclusive Partnership as the Final Stage of Governmentality? Lankshear, C., Knobel, M. (toim.), *Digital Literacies: Concepts, Policies and Practices* (91-117). New York: Peter Lang.
- Street, B. (2003). *What's "new" in new literacy studies? Critical approaches to literacy in theory and practice*. *Current issues in Comparative Education*, 5(2), 77–91.
- Zurkovski, P. (1974). *The Information Service Environment Relationships and Priorities. Related Paper No. 5*. Kasutatud 06.01.2018 <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED100391.pdf>
- Talja, S., Tuominen, K., & Savolainen, R. (2005). *"Isms" in information science: Constructivism, collectivism and constructionism*. *Journal of Documentation*, 61(1), 79–100.
- Tonkiss, F. (1998). Analysing discourse. C. Ceale (toim.). *Researching Society and Culture*. London: SAGE, 245-260.
- Tuisk, E. (2017). *Tartu Tervishoiu Kõrgkooli õe õppekava üliõpilaste infopädevuse omandamise kogemused ja seotud oskuste kasutuspraktikad kõrgkooli õpingute jooksul*. Magistritöö. Tartu Ülikool
- UNESCO (2003). *The Prague Declaration. Towards an information literate society*. Kasutatud 18.04.18
<http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/PragueDeclaration.pdf>
- Uverskaja, E., Papp, Ü. (2011). *Infopoliitika mõiste*. Kasutatud 18.04.18
https://www.tlu.ee/opmat/in/Organisatsiooni%20infopoliitika/1_infopoliitika_miste.html
- Virkus, S. (2003). *Information Literacy in Europe: A Literature Review*, *Information Research* 8, 1–35.
- Virkus S. (2013). *Information Literacy in Europe: Ten Years Later*. Kurbanoglu S., Grassian E., Mizrachi D., Catts R., Špiranec S. (toim) *Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice*. ECIL 2013. Communications in Computer and Information Science, 397, Springer, Cham
- Webster, F (2014). *Theories of the Information Society (4th edition)*. London, Routledge

Weiner, S. (2011). *How Information Literacy Becomes Policy: An Analysis Using the Multiple Streams Framework*. *Library Trends* 60(2), 297-311. Johns Hopkins University Press.

Whitworth, A. (2011). *Empowerment or Instrumental Progressivism?: Analyzing Information Literacy Policies*. *Library Trends* 60(2), 312-337. Johns Hopkins University Press.

Töös viidatud strateegilised dokumendid

EIP 1998. (1998). *Eesti infopoliitika põhialused I*. Kasutatud 03.05.18

<https://www.riigiteataja.ee/akt/75308>

EIP 04-06. (2004). *Eesti infopoliitika põhialused aastateks 2004-2006*. Kasutatud 03.05.18

https://www.mkm.ee/sites/default/files/infopoliitika_pohialused_2004-2006.pdf

IÜA 06-13. (2006). *Eesti infoühiskonna arengukava 2013*. Kasutatud 03.05.18

https://www.mkm.ee/sites/default/files/infopoliitika_pohialused_2004-2006.pdf

IÜA 2020. (2014). *Eesti infoühiskonna arengukava 2020*. Kasutatud 03.05.18

https://www.mkm.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/eesti_infoühiskonna_arengukava.pdf

Eesti ettevõtluspoliitika 2007-2013. (2006) Kasutatud 03.05.18

http://www.arengufond.ee/upload/Editor/ettevotlus/Eesti%20Ettev%C3%B5tluspoliitika_MKM_2007_2013.doc

Teadmistepõhine Eesti 2007-2013. (2006) Kasutatud 03.05.18

https://www.hm.ee/sites/default/files/tai_strateega_2007-2013.pdf

Elukestva õppe strateegia 2005-2008. (2005) Kasutatud 03.05.18

<https://www.digar.ee/arhiiv/et/download/23102>

Üldharidussüsteemi arengukava 2007-2013. (2007) Kasutatud 03.05.18

https://www.hm.ee/sites/default/files/uldharidussusteemi_arengukava_0.pdf

Küberjulgeoleku strateegia 2014-2017. (2013) Kasutatud 03.05.18

https://www.mkm.ee/sites/default/files/kuberjulgeoleku_strateegia_2014-2017.pdf

Eesti elukestva õppe strateegia 2014-2020. (2013) Kasutatud 03.05.18

<https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>

Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni (TAI) strateegia 2014–2020 „Teadmistepõhine Eesti“. (2014). Kasutatud 03.04.18

https://www.hm.ee/sites/default/files/59705_teadmistepohine_eesti_est.pdf

Tark ja tegus rahvas 2015-2018. (2015). Kasutatud 03.05.18

https://www.hm.ee/sites/default/files/tark_ja_tegus_rahvas_2015_2018_final.pdf

Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020. (2013). Kasutatud 03.05.18

<http://kasvustrateegia.mkm.ee/>

Regionaalarengu strateegia 2014-2020. (2013). Kasutatud 03.05.18

https://www.siseministerium.ee/sites/default/files/dokumendid/eesti_regionaalarengu_strateegia_2014-2020.pdf

Kohaliku omavalitsuse infoühiskonna arengukava 2015. (2014). Kasutatud 03.05.18

http://kov.riik.ee/wp-content/uploads/2013/04/KOVIYAK_2012-EGA-1%C3%B5ppversion.pdf

Eesti keele arengukava 2011–2017. (2010). Kasutatud 03.05.18

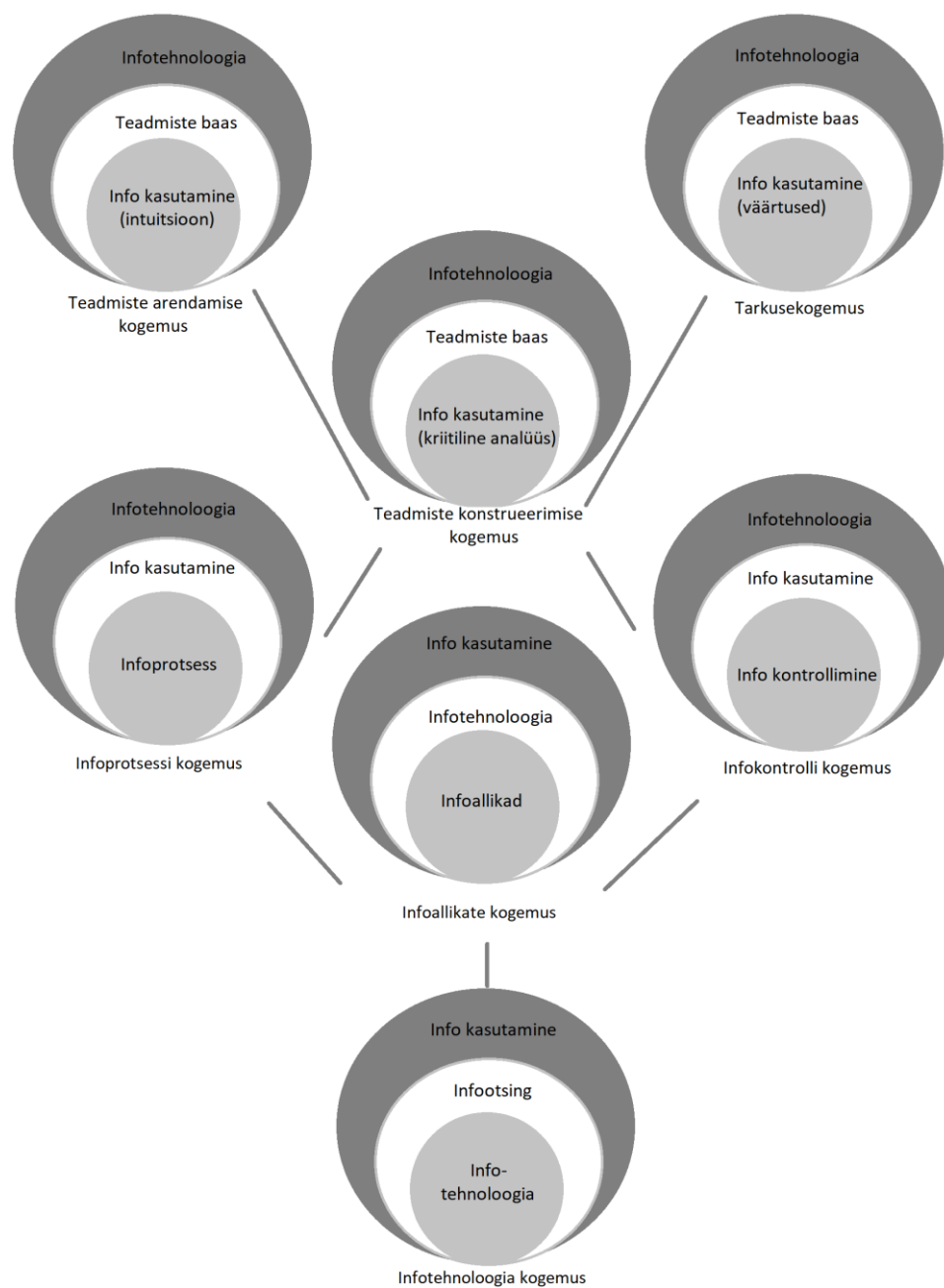
https://www.hm.ee/sites/default/files/eesti_keeles_arengukava.pdf

Siseturvalisuse arengukava 2015-2020. (2014). Kasutatud 03.05.18

https://www.siseministerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Arengukavad/siseturvalisuse_arengukava_2015-2020_kodulehele.pdf

Lisa 1

Infopädevuste kontseptsioonid ja nende põhielementide struktuur (Bruce, 1997)

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kerti Merimaa (sünnikuupäev: 29.06.1993)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose

Infopädevus ja mõistet ümbritsev infoühiskonna diskursus Eesti infopoliitikat suunavates tekstides

mille juhendaja on Krista Lepik

1.1 reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 31.05.2018